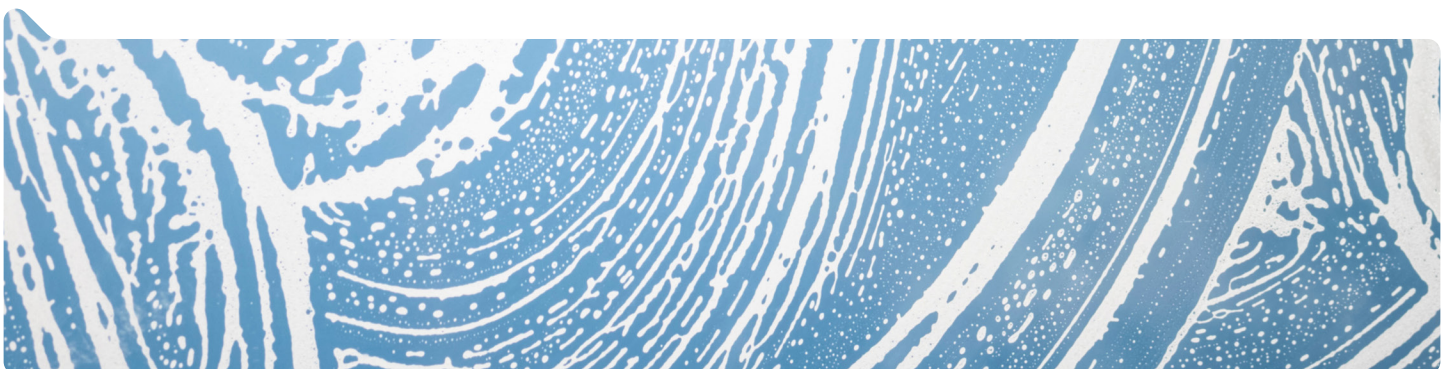

Pensioenfonds Schoonmaak

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag juli - december 2023

**Pensioen
Schoonmaak**

Inhoudsopgave

	02
1. Samenvatting	04
2. Inleiding verantwoord beleggen	08
3. Screening	12
4. Uitsluiten	13
5. Engagement	17
6. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen	34
7. ESG integratie	38
8. Impact beleggen: green bonds	40
9. Bijlagen	41

1. Samenvatting

We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen en goed omgaan met de wereld. Dat noemen wij verantwoord beleggen. Wij vinden het heel belangrijk dat die bedrijven goed omgaan met hun werknemers. En dat zij zich houden aan de mensenrechten. En dat zij zorgen dat mensen in een schone wereld kunnen wonen en werken en hun kinderen straks ook. Daarom letten wij bij de bedrijven waarin wij beleggen speciaal op mensenrechten arbeidsnormen en klimaatverandering. Dat doen we bij de bedrijven in Nederland en bij de bedrijven in andere landen. Want zo krijg je schoon geld in een schone wereld en daar houden wij van: een schoon pensioen. In dit hoofdstuk geven wij een samenvatting van de manier waarop wij afgelopen half jaar verantwoord hebben belegd.

1.1. MVB beleid

We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen. En goed omgaan met de wereld. Dat noemen wij verantwoord beleggen. Hoe wij precies verantwoord willen beleggen hebben wij staan in ons beleid, het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) beleid. Voor het opstellen van het MVB beleid kijken wij naar internationale en breed geaccepteerde normenkaders. Deze kaders worden door het pensioenfonds onderschreven en worden gebruikt bij de beoordeling van de ondernemingen waarin we beleggen. Daarnaast hebben we enkele speerpunten gedefinieerd. Dit zijn thema's die wij als pensioenfonds belangrijk vinden. Volgend vanuit die thema's richten wij ons op een drietal Sustainable Development Goals.

Verder hebben wij in het MVB beleid opgenomen wat onze overtuigingen verantwoord beleggen en Klimaatovertuigingen zijn en de instrumenten die wij gebruiken om ons beleid uit te voeren. Ook zijn in het beleid onze doelstellingen opgenomen waarvan de voortgang terug te vinden is in de bijlage. Ons MVB beleid is [hier](#) te vinden.

Uitgangspunten

Voor het vastleggen van het MVB beleid kijken wij naar **internationale en breed geaccepteerde normenkaders**, namelijk:

- UN Global Compact;
- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen;
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights;
- Sustainable Development Goals (SDGs).

Speerpunten en SDGs

Mensenrechten: Landen en bedrijven moeten op mensenrechten letten.

SDG 3: 'Goede Gezondheid en Welzijn'

Arbeidsnormen: Landen en bedrijven moeten goed omgaan met hun mensen.

SDG 8: 'Eerlijk werk en economische groei'

Klimaat: Bedrijven moeten goed omgaan met het klimaat.

SDG 13: 'Klimaatactie'

Instrumenten: de manier waarop wij ons MVB beleid uitvoeren

- **Screenen van bedrijven:** We kijken of bedrijven zich houden aan de regels
- **Uitsluiten:** We letten goed op in welke bedrijven en landen we niet willen beleggen.
- **Engagement:** We gaan in gesprek met bedrijven
- **Stemmen op aandeelhoudersvergadering:** We laten onze stem horen op vergaderingen
- **ESG integratie:** We nemen duurzaamheidsinformatie mee in de beleggingsbeslissing
- **Impact beleggen: green bonds** We beleggen in bedrijven met een positieve impact op het klimaat

Overtuigingen Verantwoord Beleggen

1. Verantwoorde keuzes maken in onze beleggingen die wij altijd kunnen uitleggen, is een onderdeel van de missie, visie en strategie. Daarom heeft het belangrijke impact op onze beleggingskeuzes.
2. Wij hebben de overtuiging dat integratie van duurzaamheidsinformatie (ESG integratie) in het beleggingsproces op de korte termijn niet zal zorgen voor slechtere risico-rendement ratio, en op de lange termijn zorgt voor een gelijke of betere risico-rendement verhouding.
3. Wij vinden het belangrijk om de portefeuille zoveel mogelijk te vrijwaren van maatschappelijk onwenselijke activiteiten, zelfs al zou het rendement van de portefeuille hierdoor lager worden.

Klimaatovertuigingen

1. Wij vinden het thema klimaat zowel vanuit een risico/rendement perspectief als vanuit een maatschappelijk perspectief een relevant en belangrijk onderwerp.
2. Wij identificeren klimaatrisico's als enigszins tot zeer materieel voor het pensioenfonds en houden hier net als andere risico's rekening mee in haar beleggingsbeleid.
3. Wij vinden dat Pensioenfonds Schoonmaak een rol heeft in de energietransitie en we houden daarbij rekening met de mogelijkheden die passend zijn bij (de doelstelling van) het pensioenfonds.
4. Wij vinden het vooralsnog acceptabel om te (blijven) beleggen in CO₂ intensieve bedrijven mits deze bedrijven een strategie hebben hoe om te gaan met de energietransitie.
5. Wij zijn er van overtuigd dat CO₂ reductiedoelstellingen voor de beleggingsportefeuille helpen om het risicoprofiel van het pensioenfonds te verlagen.
6. Wij gaan er vanuit dat op de korte- en middellange termijn fossiele energie noodzakelijk is, maar dat schone energie een steeds groter aandeel zal krijgen in de energievoorziening en dat deze overgang exponentieel is.

Doelstellingen

In het MVB beleid hebben wij ook doelen opgeschreven. Deze doelen gaan over de bedrijven waarin we niet willen beleggen, hoe we het gesprek aan gaan met bedrijven en hoe we precies willen stemmen op vergaderingen van bedrijven. Ook hebben we klimaatdoelstellingen geformuleerd. Zo willen we bijvoorbeeld dat de bedrijven waarin we beleggen niet teveel CO₂ uitstoten en willen we helpen om de overgang naar schone energie te maken. Tenslotte hebben we ook doelstellingen voor de vastgoedfondsen waarin we beleggen.

In de bijlagen is te zien om welke doelstellingen het gaat en daarnaast het resultaat of de voortgang op deze doelstellingen, specifiek: [Resultaat MVB doelstellingen](#).

Onze instrumenten - de manier waarop wij ons MVB beleid uitvoeren

1. We kijken of bedrijven zich houden aan de regels (**screenen**).
2. We willen beleggen in bedrijven en landen die goed omgaan met mensen. En goed omgaan met de wereld. We willen dus niet beleggen in bedrijven en landen die dat niet doen (**uitsluiten**).
3. We gaan in gesprek met bedrijven als iets niet goed gaat in het bedrijf (**engagement**). Dat doen we op vier gebieden, namelijk: mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en corruptie. Ook gaan we met bedrijven in gesprek over specifieke onderwerpen, zoals gezondheidzorg en CO₂ reductie.
4. Ook laten onze stem horen op vergaderingen (**stemmen op aandeelhoudersvergaderingen**).
5. Daarnaast willen wij dat bij het nemen van beleggingsbeslissingen altijd informatie over duurzaamheid wordt meegenomen (**ESG integratie**).
6. Tenslotte willen we dat een deel van onze beleggingen direct een positieve impact hebben op ons klimaat (**impact beleggen: green bonds**).

Kerncijfers MVB-halfjaarverslag Pensioenfonds Schoonmaak

Klimaatcommitment

Wij vinden het thema klimaat zowel vanuit een risico/rendement perspectief als vanuit een maatschappelijk perspectief een relevant en belangrijk onderwerp. Wij willen een bijdrage leveren aan het Akkoord van Parijs om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1,5 graden Celsius. De langetermijndoelstelling is een klimaatneutrale portefeuille in 2050. Dit doen we concreet in de aandelen- en credit portefeuille door in 2030 de CO₂-voetafdruk te verlagen met 50% ten opzichte van 2015.

Speerpunten

Pensioenfonds Schoonmaak heeft 4 speerpunten: **Klimaat, Gezondheid, Mensenrechten en Arbeidsnormen.**

172
vergaderingen
gestemd

Stemcijfers

172 aandeelhoudersvergaderingen
2022 agendapunten

1167 ONDERNEMINGEN EN
LANDEN WAARIN
WIJ NIET INVESTEREN

Uitsluitingen

- 94 Controversiële wapens
- 454 Staatsbedrijven
- 429 Steenkool, teerzanden, schalieolie- en gas en Arctisch olie- en gas
- 90 Normschenders
- 14 Goed bestuur (SFDR)
- 39 Tabak
- 47 Landen

Een aantal ondernemingen valt onder meerdere uitsluitingsgronden.

143 DIALOGEN MET **104**
ONDERNEMINGEN

Normatieve engagement

Mensenrechten	46
Milieu	35
Arbeidsnormen	51
Corruptie	11

17
DIALOGEN

Thematische engagement

Reductie CO ₂ -uitstoot	8
Access to Healthcare	9

ESG integratie

Wij geloven dat het meewegen van Ecologische Sociale en Governance (ESG) informatie op de lange termijn bijdraagt aan het verbeteren van de beleggingsportefeuille. De manier waarop we dit doen bekijken we per categorie.

Wij hebben ook klimaatdoelstellingen vastgesteld, onder andere om klimaatrisico's in de portefeuille te verminderen. Zo sturen wij ook op CO₂. In onderstaand plaatje zie je het verloop van de CO₂. De flinke daling komt door de implementatie van de klimaatbenchmark aandelen wereld.

[Klik hier](#) als je meer informatie wil lezen.

FIGUUR 1.1.1

Impact beleggen: green bonds

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten worden gebruikt voor financiering van duurzame ofwel 'groene' projecten. Deze projecten helpen de energietransitie. Ze hebben een positieve impact op het klimaat en daarom noemen we het impact beleggen. Wij beleggen 2% van onze beleggingsportefeuille in green bonds.

In onderstaand overzicht laten we zien wat het gebruik is van de opbrengsten in het vierde kwartaal van 2023:

TABEL 1.1.1

Soort projecten	Percentage
Alternative energy	32,6
Green building	23,9
Low-carbon Transportation	21
Other	6,4
Energy Efficiency	2,4
Sustainable Water Management	2,0
Sustainable Natural Resources	1,8
Pollution Prevention and Control	1,4
Climate change adaptation	1,6
Terrestrial and aquatic biodiversity	0,7
Circular economy	0,5

De totaal gerapporteerde vermeden CO₂ (per jaar/miljoen geïnvesteerd) is 221.

2. Inleiding verantwoord beleggen

Pensioenfonds Schoonmaak past sinds 2008 instrumenten van verantwoord beleggen toe bij het beheer van haar vermogen. In deze halfjaarlijkse rapportage leest u over de laatste stand van zaken met betrekking tot deze instrumenten en vindt u terug welke activiteiten namens Pensioenfonds Schoonmaak zijn ondernomen. Op de website van Pensioenfonds Schoonmaak vindt u beleidsdocumenten en rapportages waarnaar in dit rapport wordt verwezen. Deze inleiding geeft een kort overzicht van de achtergrond van verantwoord beleggen.

2.1. Wat houdt verantwoord beleggen in?

Pensioenfonds Schoonmaak staat voor een goed en betaalbaar pensioen. Pensioenfonds Schoonmaak is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom besteedt Pensioenfonds Schoonmaak waar nodig en mogelijk aandacht aan ecologische, sociale en governance onderwerpen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen door ondernemingen waarin belegd wordt speelt een belangrijke rol.

2.2. Wat zijn de uitgangspunten?

Voor het MVB-beleid hanteert Pensioenfonds Schoonmaak de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties als uitgangspunt. Deze principes hebben betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten
- Arbeidsnormen
- Milieu
- Anticorruptie

Het VN Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren.

2.3. Wat doet Pensioenfonds Schoonmaak?

Voor het MVB-beleid hanteert BpfSchoonmaak een aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van de volgende instrumenten. De instrumenten, de gemaakte keuzes en de recente ontwikkelingen worden ieder besproken.

1. **Screenen**, we kijken of bedrijven zich houden aan de regels houden
2. **Uitsluiting**, van producenten van controversiële wapens, delvers van steenkolen, teerzanden, structurele schenders van UN Global Compact en het uitvoeren van een landenbeleid;
3. **Engagement**, het aangaan van de dialoog met ondernemingen;
4. **Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen**. Er is bij het stemmen een focus op de speerpunten mensenrechten, arbeidsnormen en klimaat.
5. **ESG integratie**
6. Impact beleggen: **green bonds**

2.4. Reikwijdte van het MVB-beleid

Daar waar mogelijk past Pensioenfonds Schoonmaak haar MVB-beleid toe op de beleggingen. Het MVB-beleid van Pensioenfonds Schoonmaak is van toepassing op beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel ook voor fondsen die worden beheerd door Achmea Investment Management (hierna: Achmea IM). Pensioenfonds Schoonmaak maakt voor het beheer van haar vermogen, naast Achmea IM, ook gebruik van externe

vermogensbeheerders. Wanneer het fonds gebruik maakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders, is het niet altijd mogelijk om een eigen MVB-beleid toe te passen.

In onderstaand MVB overzicht is weergegeven welke instrumenten van toepassing zijn in de fondsen en mandaten van Pensioenfonds Schoonmaak. In de bijlagen is een tekstuele toelichting gegeven over de toepassing.

TABEL 2.4.1 OVERZICHT ESG-INSTRUMENTEN EN TOEPASSING IN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLE

		Staatsobligaties (Matching)	Aandelen Wereld Ontwikkelde Markten	Aandelen Opkomende Markten ¹	Niet- staatsobligaties	(Staats)Obligaties Opkomende markten	Green Bonds	Hypotheken	Vastgoed
		Mandaat	Mandaat	Fonds	Mandaat	Mandaat	Mandaat	Fonds / mandaat	Fondsen
1	Stemmen (stembeleid Pensioenfonds Schoonmaak)	NA	Ja	Ja	NA	NA	NA	NA	NA
2	Normatieve dialoog op de thema's mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti corruptie)	NA	Ja	Ja	Ja	NA	Ja	NA	NA
3	Thematisch engagement	NA	Ja	Ja	Ja	NA	Ja	NA	NA
4	Uitsluitingen								
	Normschenders (mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en corruptie)	NA	Ja	Ja	Ja	NA	Ja	NA	NA
	Controversiële wapens (Nucleaire, biologische en chemische wapens, anti-persoonsmijnen, clustermunition)	NA	Ja	Ja	Ja	NA	Ja	NA	NA
	Fossiele brandstoffen								
	Delvers steenkool: meer dan 1% omzet uit steenkool.	NA	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	NA	NA
	Gebruikers steenkool: meer dan 10% omzet uit gebruik steenkool.	NA	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	NA	NA
	Teerzanden, Arctic drilling, schaliegas en – olie: meer dan 5% omzet uit deze activiteiten.	NA	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	NA	NA
	Tabaksproducenten	NA	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	NA	NA
	Landenbeleid (Arbeidsnormen) met uitsluiting Staatsbedrijven	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	NA	NA

6	ESG-integratie, waaronder CO2 doelstelling	Ja	Ja ²	Ja	Ja ³	Nee	Ja ³	Nee	Nee
7	Impact beleggen: green bonds	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee
8	Vastgoed. GRESB ⁴ : minimaal 75% heeft 4 of 5 sterren	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	Ja

¹ MVB beleid van het EME-fonds is van toepassing. Dit beleid komt in zeer grote mate overeen met het MVB beleid van Pensioenfonds Schoonmaak.

² Toepassing van de MSCI Climate Change index. CO2 reductiedoelstelling: ...

³ Op basis van MSCI ESG ratings en research. CO2 reductiedoelstelling van toepassing binnen niet-staatsobligaties:

⁴ Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB): we beleggen alleen in vastgoedfondsen die deelnemen aan GRESB.

2.5. Hoe legt Pensioenfonds Schoonmaak verantwoording af?

Transparantie is onafscheidelijk verbonden aan een goed MVB- beleid. Pensioenfonds Schoonmaak rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij de afgelopen periode invulling gaf aan het beleid. Ook rapporteert Pensioenfonds Schoonmaak over de wijze waarop instrumenten zijn ingezet op ESG-thema's.

Pensioenfonds Schoonmaak publiceert ieder half jaar een MVB-rapportage. De rapportage is toegankelijk via de website van Pensioenfonds Schoonmaak. Daarnaast staan op deze website de volgende documenten:

1. [MVB-beleid](#);
2. [Stembeleid](#);
3. [Verslag verantwoord en betrokken aandeelhouderschap](#);
4. [Overzicht beleggingen](#);
5. [Vote Disclosure Systeem ten aanzien van steminstructies. U kunt hier zien hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd.](#)

2.6. Recente ontwikkelingen

We stijgen in de VBDO ranglijst naar de 22e plek

Jaarlijks onderzoekt de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) hoe Nederlandse pensioenfonds presteren op het gebied van verantwoord beleggen. Daarbij vergelijken ze de 50 grootste pensioenfonds. De lijst geeft ons inzicht in hoe Pensioenfonds Schoonmaak het doet ten opzichte van andere fondsen in Nederland. Ons pensioenfonds heeft het afgelopen jaar mooie stappen gezet op het gebied van

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. We staan op plaats 22 en zijn 7 plaatsen gestegen ten opzichte van vorig jaar.

Wij hebben in het 2e halfjaar van 2023 wijzigingen doorgevoerd in ons MVB beleid

De wereld om ons heen staat niet stil en wij ook niet. Maatschappelijk verantwoord beleggen is de basis voor ons beleggingsbeleid. Om die reden kijken we altijd of het beleid voldoende is of dat er dingen nog beter kunnen. In het afgelopen half jaar hebben we verbeteringen doorgevoerd in ons MVB Beleid, waaronder op het gebied van stemmen, het breder toepassen van de klimaatdoelstelling en in het normschenders uitsluitingsbeleid.

Onze ESG dienstverlener is wereldwijd de gedeelde #2 vermogensbeheerder in het steunen van de meest duurzame aandeelhoudersresoluties

Onze ESG dienstverlener is door het Britse ShareAction beoordeeld op de wijze waarop het op specifieke management- en aandeelhoudersresoluties heeft gestemd, die volgens ShareAction door aandeelhouders gesteund zouden moeten worden. Onze dienstverlener staat op de gedeelde 2e plek wereldwijd en is daarmee de beste Nederlandse vermogensbeheerder op het gebied van stemgedrag vóór duurzaamheidsresoluties op aandeelhoudersvergaderingen. De aandeelhoudersvoorstellen betreffen resoluties op het gebied van onderwerpen als klimaat, milieu en sociale kwesties die in 2023 door aandeelhouders geagendeerd zijn en waarover gestemd is bij de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. De managementvoorstellen betreffen klimaattransitieplannen. De onderzoeksgroep van ShareAction betrof 69 van de grootste vermogensbeheerders wereldwijd en hun stemgedrag op 257 aandeelhoudersresoluties in 2023.

Pensioenfonds Schoonmaak heeft hetzelfde stembeleid, waardoor het ook de aandeelhoudersresoluties heeft gesteund. In het Vote Disclosure Systeem is te zien op welke wijze het fonds heeft gestemd.

3. Screening

Pensioenfonds Schoonmaak heeft in juni 2021 een due diligence beleid opgesteld in lijn met de vereisten van het IMVB-convenant voor pensioenfonds. Dit beleid is terug te vinden als [bijlage van het MVB-beleid](#) van Pensioenfonds Schoonmaak¹. Pensioenfonds Schoonmaak heeft Achmea IM aangesteld als ESG dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid van het Pensioenfonds. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het due diligence beleid uit en geeft zij uitvoering aan het stem- en engagement activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan het pensioenfonds.

Door onze beleggingsportefeuille (wereldwijde aandelen en bedrijfsobligaties) te screenen identificeren wij (potentiële) negatieve impact op de samenleving en het milieu. Dit zijn de belangrijkste (potentiële) ongunstige effecten van onze beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Ter beoordeling wordt vervolgens gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of het milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending.

De uitkomsten van de due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving en/of het milieu. De thematische aandachtsgebieden van Pensioenfonds Schoonmaak zijn mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie.

Wanneer er een (potentiële) negatieve impact wordt geïdentificeerd, gaan wij de dialoog aan met de onderneming. Als na verloop van tijd blijkt dat een onderneming geen progressie maakt in het voorkomen/verhelpen van de negatieve impact, gaan wij over tot het uitsluiten van de onderneming. Daarnaast is een aantal ondernemingen al op voorhand uitgesloten in verband met structurele schendingen en het niet opstaan voor dialoog om de schending op te heffen. De resultaten van de due diligence screening en de actie die is ondernomen door het pensioenfonds staan vermeld in onderstaande tabel:

TABEL 3.1

Per 31-12-2023	Aantal ondernemingen uitgesloten op normatieve gronden	Nieuwe normatieve dialogen
Mensenrechten	35	14
Arbeidsnormen	12	12
Milieu	35	8
Anti-corruptie	0	2

In hoofdstuk 4 van dit MVB halfjaarverslag is terug te vinden welke ondernemingen zijn uitgesloten en is tevens aangegeven op basis van welke norm en schending dit plaatsvond. In hoofdstuk 5 van dit MVB-halfjaarverslag staat de voortgang van het normatieve engagement programma vermeld. In hoofdstuk 5.4 staan per thematisch aandachtsgebied de namen vermeld van de ondernemingen waarmee de dialoog is gestart.

¹ MVB Beleid: <https://www.pensioenschoonmaak.nl/images/mvb-beleid-bpf-schoonmaak-2021.pdf>

4. Uitsluiten

Er zijn verschillende redenen waarom wij ervoor kiezen om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan Pensioenfonds Schoonmaak ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert Pensioenfonds Schoonmaak op voorhand een uitsluitingsbeleid. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact, de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business & Human Rights de uitgangsbasis. Het uitsluitingsbeleid richt zich op de volgende, namelijk producenten van controversiële wapens, delvers van steenkolen, teerzanden, structurele schenders van internationale gedragsnormen en landen die grove arbeidsnormenschendingen hebben.

4.1. Uitsluitingsgronden

In onderstaand overzicht zijn de uitsluitingsgronden die relevant zijn voor Pensioenfonds Schoonmaak uiteengezet. In de bijlagen kunt u de uitgesloten bedrijven per 1 januari 2024 vinden.

Uitsluitingscriterium	Definitie	Data	Update	Bijlagen
Controversiële wapens	<p>Nucleaire wapens</p> <p>Biologische wapens</p> <p>Chemische wapens</p> <p>Antipersoonsmijnen</p> <p>Clustermunitie</p> <p>Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt Pensioenfonds Schoonmaak daarbij aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid.</p> <p>Jaarlijks stuurt de AFM een nieuwe definitieve indicatieve uitsluitingslijst (risicoradar) rond</p>	ISS ESG	Halfjaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Tabak	Betrokkenheid van individuele bedrijven wordt vastgesteld aan de hand van omzet gegenereerd uit de productie en distributie van tabaksgoederen. Een onderneming wordt uitgesloten indien de tabaksgoederen gerelateerde omzet meer dan 50% is.	ISS ESG	Halfjaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Steenkool	Pensioenfonds Schoonmaak hanteert een restrictief beleid ten aanzien van steenkool. Het steenkoolbeleid is gericht op het delven en het gebruik van thermisch steenkool (inclusief bruinkool, bitumen, antraciet en stoomkolen). Ondernemingen worden uitgesloten van belegging als:	MSCI	Halfjaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst

	<p>De omzet van een onderneming is voor meer dan 1% afkomstig uit aan steenkoolgerelateerde activiteiten. De winning van thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen) en de verkoop ervan aan externe partijen zijn relevant bij het bepalen van de aan steenkool gerelateerde omzet. Inkomsten uit kolenhandel worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in deze berekening.</p> <p>De omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is van elektriciteitsopwekking uit thermische steenkool (inclusief bruinkool, bitumineuze, antraciet en stoomkolen).</p>			per 1 januari 2024
Teerzanden	Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de extractie en verwerking van teerzanden voor de winning van olie.	MSCI	Halfjaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Schalie- olie en gas	Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de extractie en productie van schaliegas en -olie.	MSCI	Halfjaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Arctisch olie- en gas	Ondernemingen worden uitgesloten van belegging indien de omzet van een onderneming voor meer dan 5% afkomstig is uit de extractie en productie van Arctisch gas en -olie.	MSCI	Halfjaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Normschenders	Pensioenfonds Schoonmaak sluit ondernemingen uit die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden. Het Pensioenfonds spreekt van een structurele schending wanneer de schending ook na dialoog na ten minste twee jaar nog altijd niet (in voldoende mate) is opgeheven.	ISS ESG	Jaarlijks	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Landen	In de portefeuille van staatsobligaties van opkomende markten mag niet belegd worden in obligaties geëmitteerd door landen gesanctioneerd door de VN Veiligheidsraad en EU. Naast de EU sanctie lijst en de VN sanctie lijst worden de prestaties van de landen in de ITUC Global Rights index (arbeidsnormen) als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst. Landen met een score van 5 of hoger worden uitgesloten.	EU en VN sanctielijst en ITUC	Jaarlijkse update	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Staatsbedrijven van uitgesloten landen	Wij kiezen er voor staatsbedrijven (bedrijven die voor meer dan 50% van de staat zijn) uit te sluiten omdat we niet wensen bij te dragen aan het financieren van landen die arbeidsrechten niet in voldoende mate waarborgen.	MSCI	Halfjaarlijks	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024
Goed bestuur	<p>Pensioenfonds Schoonmaak belegt in ondernemingen die voldoen aan de praktijken van goed bestuur (good governance). Ondernemingen die op dit vlak zeer slecht presteren, worden op voorhand uitgesloten. Daarbij wordt minimaal gekeken naar de wettelijke vereisten op het gebied van:</p> <p>Goede managementstructuren;</p> <p>Betrekkingen met werknemers;</p> <p>Beloning van het betrokken personeel;</p> <p>Naleving van de belastingwetgeving.</p>	MSCI	Jaarlijks	Zie de bijlagen voor de uitsluitingslijst per 1 januari 2024

Hier bovenop wordt, zowel vóór als na het aankopen van beleggingen, het MVB-beleid toegepast. Bij het bepalen of ondernemingen goed presteren op het gebied van goed bestuur, maakt Pensioenfonds Schoonmaak gebruik van ESG-data van derden. Mocht een onderneming waarin wordt belegd na verloop van tijd niet goed presteren, dan wordt deze alsnog uitgesloten volgens het gestandaardiseerde uitsluitingsproces.

4.1.1. Samenstelling uitsluitingslijst

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens en tabaksproducenten. Normschenders wordt jaarlijks geupdated. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

Twee maal per jaar screenen wij het beleggingsuniversum via MSCI voor het criterium steenkool, teerzanden, Schalieolie- en gas en Arctisch olie- en gas. Inkomsten uit

kolenhandel en transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in de berekening.

Ondernemingen die zijn aangemerkt als betrokken bij de verschillende uitsluitingscriteria plaatsen wij op de geactualiseerde uitsluitingslijst. Eventueel aanwezige holdings in het criterium verkopen wij. Portefeuillemanagers mogen geen nieuwe holdings aankopen van uitgesloten ondernemingen zolang de onderneming op de uitsluitingslijst staat. Inkomsten uit kolenhandel en transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in de berekening.

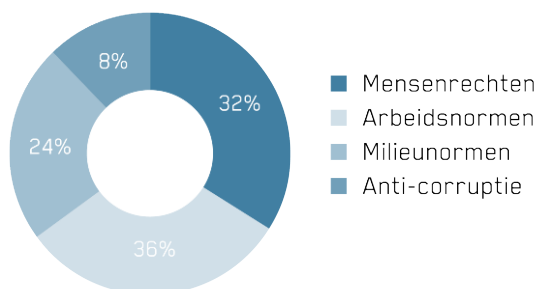
5. Engagement

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO Richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat Pensioenfonds Schoonmaak in dialoog met ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. Pensioenfonds Schoonmaak gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt Pensioenfonds Schoonmaak bij aan het bewaken van het juiste evenwicht. In de bijlagen worden de uitgangspunten van de dialoog verder toegelicht.

Omvang en resultaten normatieve engagementprogramma

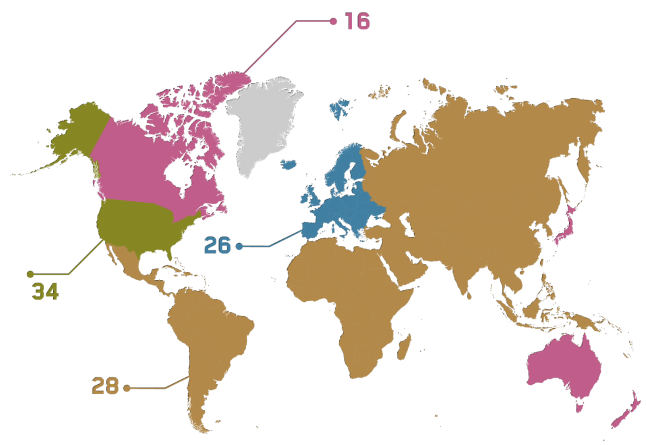
Pensioenfonds Schoonmaak vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen, die internationaal breed gedragen normen schenden. We noemen dit Normatieve engagement. Per 15 december 2023 maken 104 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken we over één of meerdere normschendingen. Het aantal schendingen waarover we spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 143 dialogen. In het afgelopen halfjaar is met 33 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een lopende dialoog opnieuw opgestart. Onderstaand figuur weergeeft hoe het programma is opgebouwd.

FIGUUR 5.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd in verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt met 76 dialogen op de ontwikkelde markten. We verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren we de dialoog met 28 ondernemingen in de opkomende markten. Onderstaand figuur laat de regionale verdeling zien van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

FIGUUR 5.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier engagementverwachtingen, die specifiek zijn voor de onderneming. Deze engagementverwachtingen worden samengevat in vier mijlpalen, die voor iedere dialoog hetzelfde zijn, zoals weergegeven in tabel 1. De voortgang per mijlpaal wordt vervolgens in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren: (1) een onafhankelijke partij heeft de

maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Per dialoog is bekeken welke mijlpaal relevant is voor de onderneming. Herstel en Verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant doordat er niet één specifieke groep van benadeelden is of Herstel en Verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 5.1 MIJLPALEN

Mijlpalen	
1	Het delen van relevante informatie
2	Implementatie van Beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of Voorkomen

De statistieken over de voortgang hebben betrekking op het volledige engagementprogramma. Alle positief afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald. De onderstaande tabellen weergeven alleen de lopende dialogen.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal - Het delen van Relevante Informatie - zijn in 41% van de dialogen nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil of doordat de dialoog recent is gestart. In 16% van de dialogen heeft de onderneming een toezegging gedaan relevante informatie te delen. In 39% van de dialogen is relevante informatie gedeeld en in 4% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 0% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	41%
 Er is een toezegging gedaan	16%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	39%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	4%
n.v.t.	0%

Voor de tweede mijlpaal – De Implementatie van het Beleid – zijn in 32% van de dialogen geen stappen gezet noch toezeggingen gedaan. In 37% van de dialogen is de toezegging gedaan om beleid te implementeren en in 28% van de dialogen hebben de ondernemingen daadwerkelijk beleid geïmplementeerd. In 1% van de gevallen is dit beleid geverifieerd door een onafhankelijke partij. Voor 2% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	32%
 Er is een toezegging gedaan	37%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	28%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	2%

Het mogelijk maken van Herstel en Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. In 44% van de dialogen zijn er geen maatregelen genomen ten aanzien van Herstel en Verhaal. In 18% van de dialogen zijn er toezeggingen gedaan en in 33% van de gevallen hebben de ondernemingen aan de onderliggende engagementverwachtingen hebben voldaan, waarvan 2% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Voor 3% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	44%
 Er is een toezegging gedaan	18%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	33%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	3%

Bij de vierde mijlpaal - Het opheffen en/of Voorkomen van de Schending - zien we dat er in 40% van de dialogen geen maatregelen zijn genomen. In 36% van de dialogen is er een toezegging gedaan en 15% van de ondernemingen hebben aan de onderliggende engagementverwachtingen hebben voldaan, waarvan 1% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. In 8% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	40%
 Er is een toezegging gedaan	36%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	15%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	8%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan de rapportagedatum zijn in het engagementprogramma 100 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de vermeende schending. Met 9 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking.

In de rapportageperiode zijn 3 dialogen (succesvol) afgesloten.

TABEL 5.6 AFGESLOTEN DIALOGEN H2 2023

Onderneming	Normschending
Deutsche Bank AG	Corruptie
Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	Mensenrechten
Top Glove Corp. Bhd.	Arbeidsnormen

Aandeelhoudersresolutie

Het afgelopen jaar hebben we opnieuw een aandeelhoudersresolutie ingediend bij Uber over de veiligheid voor chauffeurs. De 'civil rights audit', in afwachting waarvan Uber in mei 2023 veel van haar aandeelhouders overtuigde tegen ons voorstel te stemmen, werd in september 2023 gepubliceerd. Deze audit adresseert de veiligheidsproblematiek bij Uber echter onvoldoende en richt zich uitsluitend op de Verenigde Staten. Wij verwachten daarom dit keer meer steun voor onze resolutie, waarover in mei 2024 gestemd zal worden.

5.1. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar.

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van relevante Global Compact principes, OESO richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurd veiligheidsdiensten van ondernemingen.

Pensioenfonds Schoonmaak is in het tweede halfjaar van 2023 met 14 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) mensenrechtenschending, zie onderstaande tabel.

**TABEL 5.1.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
MENSENRECHTENSCHENDING H2 2023¹**

Onderneming	Gestart
Albemarle Corporation	Q4 2024
Alphabet Inc.	Q4 2024
Amgen Inc.	Q3 2023
AngloGold Ashanti Ltd.	Q3 2023
Centrais Eletricas Brasileiras SA	Q3 2023
Companhia Energetica de Minas Gerais SA	Q3 2023
Enel Americas SA	Q4 2024

Enel SpA	Q4 2024
Iberdrola SA	Q3 2023
Pan American Silver Corp.	Q4 2024
Power Construction Corporation of China, Ltd.	Q3 2023
Sociedad Quimica y Minera de Chile SA	Q4 2024
UBS Group AG	Q3 2023
Xiamen CD Inc.	Q3 2023

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

Afgesloten dialoog

Adani Ports & Special Economic Zone Ltd. (Adani)

Adani Ports & Special Economic Zone Ltd. (Adani) beheert en exploiteert een terminal voor steenkool in Australië. Een uitbreidingsproject van de terminal is in 2019 op weerstand van de inheemse lokale bevolking gestuit. Volgens de inheemse bevolking zou het project een bedreiging vormen voor heilige inheemse gebieden. Dit argument is echter afgewezen door de Australische overheid. Adani zelf heeft aangegeven binnen het project de belangen van inheemse gemeenschappen in acht te nemen, maar ook alle benodigde vergunningen en overeenkomsten op orde te hebben. Het oordeel is hierom gewijzigd naar GROEN (score 2: historische betrokkenheid).

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van Global Compact principes, OESO richtlijnen of de UN Guiding principles on Business & Human Rights, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

Pensioenfonds Schoonmaak is in het tweede halfjaar van 2023 met 12 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending, zie onderstaande tabel.

**TABEL 5.1.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
ARBEIDSNORMENSCHENDING H2 2023¹**

Onderneming	Gestart
Activision Blizzard, Inc.	Q4 2024
Alphabet Inc.	Q4 2024
Apple Inc.	Q3 2023
Delta Air Lines, Inc.	Q4 2024
Eni SpA	Q4 2024
GCL Technology Holdings Limited	Q3 2023

Hoshine Silicon Industry Co., Ltd.	Q3 2023
McDonald's Corporation	Q3 2023
Rede D'Or Sao Luiz SA	Q4 2024
Starbucks Corporation	Q3 2023
Walmart Inc.	Q4 2024
Xinjiang Zhongtai Chemical Co., Ltd.	Q3 2023

¹ Achmea Investment Management, ISS ESG

Afgesloten dialoog

Top Glove Corp. Bhd.

In 2020 heeft de Amerikaanse 'Custom and Border Protection' (CBP) maatregelen tegen Top Glove Corp. ingesteld vanwege verdenkingen van schuldslavnij en slechte arbeidsomstandigheden. Top Glove heeft sinds 2018 medewerkers onder slechte omstandigheden laten werken, om aan de vraag naar wegwerphandschoenen te voldoen tijdens de Covid-19 pandemie. Tussen 2020 en 2022 heeft Top Glove maatregelen in werking gesteld op het gebied van werkveiligheid en arbeidsomstandigheden. Volgens een onafhankelijke externe auditor zijn de maatregelen afdoende geweest om de problematiek binnen de onderneming constructief aan te pakken. De beoordeling is daarom gewijzigd naar GROEN (score 4: de schending wordt geadresseerd).

Milieunormen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het UN Global Compact en de OESO richtlijnen, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze principes. Mochten zij zich wel daaraan schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat een schending van UN Global Compact principes of OESO richtlijnen structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

Pensioenfonds Schoonmaak is in het tweede halfjaar van 2023 met 8 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) milieu normschending.

**TABEL 5.1.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
MILIEUSCHENDINGEN H2 2023¹**

Onderneming	Gestart
Baker Hughes Company	Q4 2024
Bayer AG	Q4 2024
Companhia de Saneamento do Parana	Q3 2023
Companhia Siderurgica Nacional	Q3 2023
Eni SpA	Q4 2024
Mercedes-Benz Group AG	Q3 2023
Petroleo Brasileiro SA	Q3 2023
Schlumberger N.V.	Q4 2024

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2023 zijn geen van de lopende dialogen op het gebied van milieu afgesloten.

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anticorruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een onderneming en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het UN Global Compact en OESO richtlijnen is gericht op corruptie. Dit principe roept ondernemingen op preventieve en handhavingsmaatregelen te nemen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anticorruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij ondernemingen te

verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, agenten en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

Pensioenfonds Schoonmaak is in het tweede halfjaar van 2023 met 2 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) corruptieschending.

**TABEL 5.1.1 GEÏNITIEERDE DIALOGEN
CORRUPTIESCHENDINGEN H2 2023¹**

Onderneming	Gestart
Alphabet Inc.	Q4 2024
Telefonaktiebolaget LM Ericsson	Q4 2024

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

Afgesloten dialoog

UITGELICHT: Betrokkenheid bij witwassen in de Verenigde Staten

Opgeheven schending: Corruptie

In 2015 heeft de 'New York State Department of Financial Services' (NYDFS) een handhavingsmaatregel opgelegd aan Deutsche Bank voor het niet adequaat monitoren van de transacties van haar klanten. Dit naar aanleiding van de ontdekking van een financiële witwas-route van Moskou, via Londen en New York, naar Cyprus en de Maagdeneilanden. Deutsche Bank faciliteerde financiële transacties binnen dit witwasschandaal. De handhavingsmaatregel is in 2020 door de NYDFS uitgebreid, nadat er wederom gebrekkig toezicht op de financiële transacties van Deutsche Bank klanten ontdekt werd.

Deutsche Bank staat nog steeds onder het toezicht van de handhavingsmaatregel. De onderneming werd in 2022 door de NYDFS geprezen voor haar medewerking aan het onderzoek en de inzet voor herstel. De raad van bestuur van de Amerikaanse 'Federal Reserve' deelde deze mening echter niet, en heeft Deutsche Bank in 2023 een aanvullende boete opgelegd voor onvoldoende voortgang in het herstelproces.

Deutsche Bank heeft tot nu toe onder de handhavingsmonitor constructief meegewerkt aan het onderzoek van de NYDFS. Er zijn in de tussentijd geen aanvullende zaken van onvoldoende toezicht op potentieel witwassen bij gekomen. We concluderen in dit stadium van het herstelproces dat de schending niet langer actueel is en er daarom geen noodzaak meer is voor engagement met Deutsche Bank. Het oordeel is gewijzigd van ORANJE naar GROEN (score 5: onder observatie).

5.2. Thematische engagement

Het thematische engagementprogramma van Pensioenfonds Schoonmaak is gericht op het verhogen van sociale, milieu- en governancestandaarden in sectoren, ketens of bij ondernemingen, die deel uitmaken van het beleggingsuniversum. Het engagementprogramma sluit aan bij de speerpunten en MVB-strategie van Pensioenfonds Schoonmaak. We doen gedegen onderzoek om de

ondernemingen te selecteren waarmee de dialoog het meest kansrijk is en om die goed voor te bereiden.

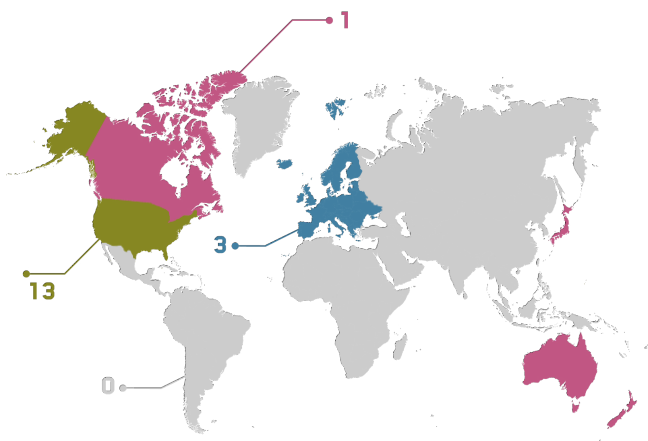
In het tweede halfjaar van 2023 bestaat het thematische engagementprogramma uit 2 thema's, die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze thema's zijn 17 ondernemingen opgenomen. In onderstaande tabel is de opbouw van het programma weergegeven.

TABEL 5.2.1 ENGAGEMENTTHEMA'S

Thema	Speerpunt	Gestart	Sectoren/ketens	Aantal dialogen
Reductie CO ₂ uitstoot		H2 2022	Koolstof intensieve sectoren	8
Access to Healthcare		H1 2023	Farmaceutische sector	9

De ondernemingen zijn verspreid over verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt op de ontwikkelde markten. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen Europa, Verenigde Staten, opkomende markten en Wereld overig. Onderstaand figuur geeft de regionale verdeling weer van ondernemingen in het thematische engagementprogramma.

FIGUUR 5.2.1 REGIOVERDELING

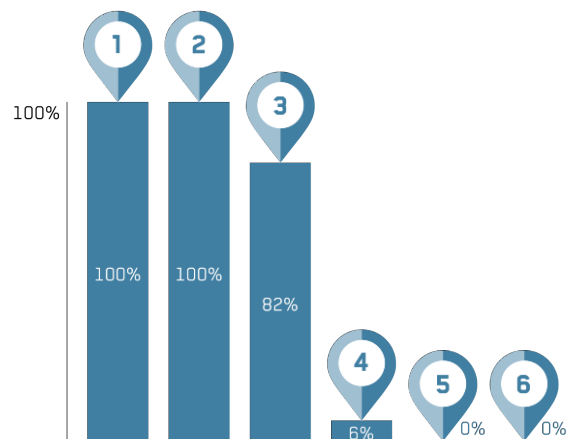
Ten aanzien van de bedrijven die zijn geselecteerd voor het thematische engagementprogramma is:

- Voor 100% is de 1ste mijlpaal bereikt, namelijk het voorbereidend onderzoek afgerond;
- Voor 100% is de 2de mijlpaal bereikt, namelijk een initiërende brief of e-mail uitgestuurd om het contact tot stand te brengen;
- Ten aanzien van de 3de mijlpaal is door 82% van de ondernemingen positief op onze vraag gereageerd. De dialoog is gaande;
- Voor 6% is de 4de mijlpaal bereikt, namelijk de toezegging van de onderneming;
- Voor 0% is de 5de mijlpaal bereikt, wat betekent dat er een aanpassing is geweest in het beleid en proces.

- Voor 0% is de 6de mijlpaal bereikt, er zijn dit halfjaar geen dialogen afgesloten.

Vanwege de korte looptijd van een aantal relatief nieuwe engagementthema's hebben veel ondernemingen nog niet mijlpaal 4 en de daaropvolgende mijlpalen behaald. Toezeggingen met betrekking tot beleidsaanpassingen en de implementatie daarvan verwachten we in de tweede helft van het engagementtraject.

FIGUUR 5.2.2 MIJLPAALVERDELING

1. Analyse van het bedrijf
2. Het initiëren van de dialoog
3. Het voeren van de dialoog
4. De toezegging van de onderneming
5. Het aanpassen van het beleid en proces
6. Het afronden van de dialoog

Het thematische engagementprogramma van Pensioenfonds Schoonmaak wordt uitgevoerd door onze engagementuitvoerder Achmea IM. In de volgende paragrafen vind u het verslag van Achmea IM, die zij namens Pensioenfonds Schoonmaak uitvoeren.

5.2.1. Reductie CO₂

Achtergrond van thema

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen wordt. Daarom is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we met ondernemingen in gesprek over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen biedt. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen en de mate waarin ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en het lange termijn rendement voor haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen.

Doel van het thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

TABEL 5.2.1.1 DOELSTELLINGEN REDUCTIE CO₂-UITSTOOT

Doelstelling	Toelichting (of: Indicatoren)
Governance	Ondernemingen hebben het onderwerp Klimaat op gedegen wijze bij het bestuur belegd.
Strategie	Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO ₂ /EVIC.
Risicomanagement	De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.
Transparantie	De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit thema sluit aan bij de volgende SDG's:

• SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

• SDG 13: Klimaatactie

We richten ons hierbij op het onderliggende doel 13.2 dat zich richt op maatregelen integreren inzake klimaatverandering.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals 'Transition Pathway Initiative' (TPI) is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen relatief de hoogste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk bedrijfsmodel. Tevens laten de TPI beoordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico en in welke mate de onderneming op deze veranderingen anticipeert. Op basis van deze indicatoren zijn de volgende ondernemingen geselecteerd:

TABEL 5.2.1.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	MSCI Low Carbon Transition Score ¹
Nutrien Ltd.	Chemicaliën	Canada	AA	5.55
Nucor Corporation	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	A	5.55
Southwest Airlines Co.	Luchtvaartmaatschappijen	Verenigde Staten	BB	5.25
Steel Dynamics, Inc.	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	AA	5.63
Umicore	Chemicaliën	België	AAA	6.17
Valero Energy Corporation	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	A	2.83
ONEOK, Inc.	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	AAA	2.58
Martin Marietta Materials, Inc.	Bouwmaterialen	Verenigde Staten	A	5.34

¹ De MSCI Low Carbon Transition Score meet de mate van afstemming van een onderneming met de 'Low Carbon Transition'. Ondernemingen met een hogere Lage score zijn meer in lijn met de 'Low Carbon Transition' in vergelijking met ondernemingen met lagere scores. (Score: 0-10)

Voortgang thema

Na diverse reguliere contactpogingen, stuurden wij in de tweede helft van 2023 een escalatiebrief aan **Southwest Airlines**. De onderneming heeft hier niet op gereageerd. In de eerste helft van 2024 komt de onderneming daarom

opnieuw in aanmerking voor escalatie, bijvoorbeeld via het stembelid.

Vervolg

In de eerste helft van 2024 zullen we alle lopende Reductie CO₂-uitstoot dialogen voortzetten.

5.2.2. Access to Healthcare

Achtergrond van het thema

In het nieuwe thema Access to Healthcare bouwen we voort op het in december 2022 afgesloten engagement thema “Goede en toegankelijke medicijnen”. Binnen het thema Access to Healthcare gaan we de scope vergroten. We richten ons niet alleen op de farmaceutische sector, maar ook op andere ondernemingen die een belangrijke rol spelen in de zorgketen en daarmee bij kunnen dragen aan een beter toegankelijke zorg voor iedereen wereldwijd. Denk bijvoorbeeld aan ondernemingen die diagnostiek verzorgen, medische apparatuur ontwikkelen en medische hulpmiddelen distribueren.

Diverse ondernemingen spelen een cruciale zorg in het zorgstelsel, zowel in Nederland als daarbuiten. Toch is goede, toegankelijke en betaalbare zorg niet overal vanzelfsprekend. Zo spelen er verschillende problemen:

- Het prijsbeleid rondom specifieke medicijnen of medische apparatuur, die behandelingen zowel in Nederland, in andere ontwikkelde economieën als ontwikkelingslanden ontoegankelijk maken.
- De omgang met patenten en regelgeving, waardoor prijzen opgedreven worden en de toegankelijkheid van de zorg onder druk komt te staan.
- Het onvoldoende ontwikkelen van medische apparatuur, producten of medicijnen die een groot maatschappelijk belang hebben, maar waarvoor vanuit financiële oogpunt minder aandacht is. Denk aan ziektes in ‘Low and Middle Income Countries’ (LMICs) of zogenaamde weesgeneesmiddelen. Dit zijn medicijnen voor specifieke zeldzame aandoeningen.
- Het niet beschikbaar zijn van specifieke medicijnen of medische apparatuur in landen. Dit kan komen door gaten in de zorginfrastructuur in onder andere LMICs, om specifieke ziektes te diagnosticeren en te behandelen. In sommige gevallen spelen echter meer commerciële overwegingen een rol, bijvoorbeeld omdat de markt onvoldoende groot is in sommige landen.
- Gevallen van corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medische producten te verhogen.
- Het als onderneming of sector lobbyen tegen maatregelen om zorg beter toegankelijk te maken.
- Het onvoldoende waarborgen van mensenrechten in de activiteiten van de onderneming.

Doel van het thema

Er zijn verschillende stappen die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek, hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, afhankelijk van de onderneming, worden vertaald in specifieke doelen per onderneming, weergegeven in onderstaande tabel.

Met onze doelstellingen sluiten we aan bij de SDG's. Met name op:

- **SDG 3: ‘Goede Gezondheid & Welzijn’**

We kijken hierbij in het bijzonder naar de volgende bijbehorende subdoelstellingen:

3.8. Zorgen voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van de bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwaliteitsvolle essentiële gezondheidszorgdiensten en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwaliteitsvolle en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen.

3.b Het onderzoek en de ontwikkeling ondersteunen van vaccins en geneesmiddelen voor overdraagbare en niet-overdraagbare ziekten voor de overdraagbare en de niet-overdraagbare ziekten, die in hoofdzaak ontwikkelingslanden treffen. Toegang verschaffen tot betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins, volgens de richtlijnen van de Verklaring van Doha aangaande het TRIPS-akkoord en Volksgezondheid. De Verklaring bevestigt het recht van ontwikkelingslanden om ten volle gebruik te maken van de bepalingen van de ‘Overeenkomst aangaande de Handelsaspecten van de Intellectuele Eigendom’ (TRAIPIR) die ruimte laat voor de bescherming van de volksgezondheid; en, in het bijzonder, het verschaffen van toegang tot geneesmiddelen voor iedereen.

TABEL 5.2.2.1 DOELSTELLINGEN ACCESS TO HEALTHCARE

Doelstelling	Toelichting
Governance & Beleid	De onderneming geeft de thematiek rondom Acces to Healthcare een plek in de bedrijfsstrategie;
	De onderneming vertaalt haar strategie rondom Acces to Healthcare:
	Naar heldere doelstellingen;
	Naar de diverse markten waar de onderneming actief is.
	De onderneming en het bestuur raadplegen gestructureerd relevante experts en stakeholders op het thema Access to Healthcare.

De onderneming verankert internationale standaarden, onder andere van de 'World Health Organisation' en de OESO op in haar beleid. Bijvoorbeeld de 'WHO Model Lists of Essential Medicines'. Een lijst van de meest effectieve en veilige medicijnen die overal beschikbaar zouden moeten zijn.

Inclusief lobbyactiviteiten en betalingen aan zorgverleners.

¹ <https://www.achmeainvestmentmanagement.nl/institutioneel/artikelen/nieuws/2022/10/beleggers-dringen-aan-op-inbedding-toegang-tot-medicijnen-in-beloningsbeleid-farmaceuten>

De onderneming geeft haar strategie en doelstellingen op het gebied van Access to Healthcare een plek in het variabele beloningsbeleid. We screenen deze doelstellingen op basis van de principes die Achmea IM i.s.m. andere investeerders en experts heeft opgesteld.

De onderneming maakt een duidelijke koppeling tussen mensenrechten en haar rol in de zorgsector, ook in relatie tot de aankomende Europese regelgeving.

Implementatie & monitoring

De onderneming heeft een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk bijvoorbeeld aan een koppeling tussen de prijs van haar producten/diensten, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten.

De onderneming gaat op een verantwoorde manier om met patenten en licenties. Dit voorkomt dat medicijnen of medische producten onbereikbaar worden.

De onderneming stuurt in haar research & development op maatschappelijke impact, gezondheidswinst, de behoeftes van LMICs en de gelijke toegang tot gezondheidszorg binnen landen.

De onderneming vertaalt haar strategie op Access to Healthcare naar land en/of doelgroep, specifiek beleid en naar projecten die inspelen op de lokale situaties en behoeftes.

De onderneming heeft een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om zowel corruptie te voorkomen als eerlijke handelspraktijken en belastingbetalingen te garanderen.

De onderneming neemt stappen om te zorgen dat haar lobbyactiviteiten of dat sectororganisaties waarvan zij lid is, niet lobbyen voor regelgeving die Access to Healthcare beperkt.

De onderneming neemt stappen om mensenrechten te waarborgen.

Samenwerking in de keten

De onderneming werkt samen met andere ondernemingen in de toeleveringsketens, met sectorgenoten en andere stakeholders op het thema.

Transparantie

De onderneming vergroot de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen richting investeerders, consumenten en andere stakeholders.

Geselecteerde sectoren & ondernemingen

Er is een grote groep aan sectoren en ondernemingen die relevant zijn op het thema Access to Healthcare. Voor de selectie van de ondernemingen richten we ons op de volgende (GICS) sectoren:

- Pharmaceuticals
- Drug Retail
- Health Care Equipment
- Health Care Equipment
- Health Care Services
- Life Sciences Tools & Services
- Health Care Supplies
- Health Care Technologies
- Health care distributors
- Health Care REITs
- Managed Health Care

Op basis van de sectoren selecteren we ondernemingen op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming zit in de beleggingsportefeuille via aandelen en/of corporate bonds;
- Op basis van diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Medicine en eigen onderzoek) blijkt dat de onderneming stappen kan zetten op het thema Access to Healthcare;
- De onderneming is relevant voor de Nederlandse zorgmarkt en/of voor LMICs;
- Op basis van onze analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld omdat een onderneming open staat voor engagement;
- Idealiter kiezen we ondernemingen waar we via collectieve initiatieven, zoals Access to Medicine, een leidende rol kunnen spelen.

In de onderstaande tabel staat een overzicht van de beursgenoteerde ondernemingen die op basis van deze uitgangspunten zijn geselecteerd, inclusief de score op bovenstaande uitgangspunten.

TABEL 5.2.2.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	Land	MSCI Score	Positie Access to Medicine
AstraZeneca	Geneesmiddelen	GB	AA	3/20
Sanofi	Geneesmiddelen	FR	A	8/20

Takeda	Geneesmiddelen JP		A	7/20
Eli Lilly	Geneesmiddelen US		A	20/20
Thermo Fisher	Instrumenten en Diensten voor Levenswetenschappen	US	AA	-
Danaher	Instrumenten en Diensten voor Levenswetenschappen	US	AA	-
ABBOTT	Zorgproducten en -apparaten	US	A	-
Amgen Inc	Biotechnologie	US	AA	-
Jazz Pharmaceuticals Plc	Geneesmiddelen IE		A	-

Samenwerking

Bij dit engagement traject zullen we samenwerken met en/of informatie gebruiken van:

- De Access to Medicine Index. Wij gebruiken deze coalitie onder andere bij de voorbereiding van de engagements en het samenwerken met een bredere groep van institutionele beleggers.
- Het Interfaith Center on Corporate Responsibility. Deze samenwerking zullen we met name inzetten bij het escaleren van engagement door bijvoorbeeld het indienen van resoluties.
- De investeerders coalitie die is gevormd rondom het Covid-19 investor statement en het investor statement over de integratie van toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid². We bouwen hierbij voort op de inhoudelijke kennis en inzichten die we hierbij hebben opgedaan, waaronder de principes voor het gedegen integreren van Access to Healthcare in beloningsbeleid.

Voortgang thema

In juni 2023 hebben we de startbrieven verstuurd naar alle geselecteerde ondernemingen, waarna we direct al een aantal gesprekken gevoerd hebben. In de tweede helft van 2023 hebben we ons gericht op de bedrijven waarmee nog geen gesprek heeft plaatsgevonden. Dat heeft geleid tot eerste engagement gesprekken met **Takeda, AstraZeneca, Thermo Fisher, Amgen Inc** en **Jazz Pharmaceuticals Plc**.

Takeda

Takeda is een farmaceutisch multinational gevestigd in Japan. Bij deze dialoog werken we samen met de Italiaanse belegger Etica. De uitkomsten van de Access to Medicine Index spelen een belangrijke rol in de engagement, aangezien deze een goed beeld geeft van welke stappen de onderneming nog kan zetten om toegankelijke en betaalbare zorg mogelijk te maken. De eerste dialoog in december was open en constructief, waarin de wijze waarop de

² Institutionele beleggers komen in actie: (achmea.nl)

onderneming werkt aan de aanbevelingen vanuit de Access to Medicine Index is besproken. Zo kan de ondernemingen haar medicijnen voor de behandelingen van kanker in meer landen registreren en beschikbaar maken. Het was een constructief gesprek en we hebben afgesproken de dialoog snel in 2024 te vervolgen.

AstraZeneca

AstraZeneca is een Brits-Zweeds (bio)farmaceutische onderneming dat wereldwijd opereert. In oktober 2023 hadden we ons eerste gesprek met AstraZeneca. We spraken over de vragen in de startbrief. Het gesprek was open en de onderneming stelde actief vragen over hoe ze hun strategie konden aanscherpen. In het gesprek zijn we tevens dieper ingegaan op hoe de onderneming "Access to Healthcare" gedegen in haar beloningsbeleid kan integreren. De onderneming staat hier open voor, maar is nog op zoek naar goed meetbare indicatoren. We hebben een aantal voorbeelden gegeven van andere ondernemingen. Tot slot zijn we dieper ingegaan op de wijze waarop de onderneming samen met sectororganisaties zich hard kan maken voor een betere toegang tot medicijnen.

Thermo Fisher

Thermo Fisher specialiseert zich in het leveren van een breed scala aan producten en diensten op het gebied van wetenschappelijk onderzoek, gezondheidszorg en toegepaste wetenschap. Met Thermo Fisher hebben we het afgelopen halfjaar twee gesprekken gevoerd. Het eerste gesprek was naar aanleiding van de startbrief. Het tweede gesprek was op initiatief van de onderneming met de vraag om feedback te geven op hun corporate governance en beloningsbeleid. We hebben in deze gesprekken meer verteld over onze engagement aanpak en waarom het thema "Access to Healthcare" voor ons als investeerder van belang is. De onderneming heeft meer verteld over haar aanpak, waaronder hoe het diversiteit in onderzoeken naar behandelingen waarborgt. Daarnaast zijn we dieper ingegaan op welke stappen de onderneming kan zetten op het thema "Access to Healthcare" en hoe het dit thema in het beloningsbeleid kan integreren. We zien dat de onderneming in vergelijking met bijvoorbeeld farmaceuten, nog veel stappen te zetten heeft. Zo kan de onderneming een strategie ontwikkelen om haar producten juist in ontwikkelingslanden beter beschikbaar te maken. We zullen daarom in 2024 een lijst met mogelijke verbeteringen delen met de onderneming.

Amgen Inc

Amgen is een multinational die biofarmaceutische producten op de markt brengt, gevestigd in de Verenigde Staten. Het duurde enige tijd voor het contact met Amgen tot stand was gebracht. Ook na meerdere e-mail en telefoontjes kwam er geen reactie op ons verzoek voor een gesprek. Pas na een conferentie voor farmaceuten, waar wij een presentatie gaven over de visie van investeerders op het thema toegang tot medicijnen, kwam er beweging bij

Amgen. Dit leidde tot een eerste gesprek in december. De onderneming heeft in dit gesprek haar strategie en materialiteitsanalyse toegelicht. We zijn van mening dat de onderneming achterloopt in vergelijking met haar sectorgenoten. Ook zijn we dieper ingegaan over de impact van aankomende Europese regelgeving op de strategie en rapportages op het thema "Access to Healthcare". Zo heeft de Europese Unie de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) ingesteld en komt wordt binnenkort de Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) vastgesteld. De eerste verplicht onderneming om gestructureerd over hun duurzaamheidsprestaties te rapporteren, en de tweede verplicht ondernemingen onderzoek te doen naar de duurzaamheidsprestaties in hun ketens. Beide zullen ook voor de aanpak op thema "Access to Healthcare" gevolgen hebben.

Jazz Pharmaceuticals Plc

Jazz Pharmaceuticals is een biofarmaceutisch bedrijf die wereldwijd opereert, gevestigd in Ierland. Met Jazz Pharmaceuticals hadden we in september 2023 ons eerste gesprek. In vergelijking met de andere ondernemingen binnen dit engagement thema is de duurzaamheidsstrategie nog niet ver ontwikkeld. De onderneming gaf aan dat het thema wel degelijk op de agenda staat, zowel bij het bestuur als breder binnen de organisatie. De onderneming wil stappen zetten, vanwege de snelle geografische groei van de onderneming en de aankomende Europese regelgeving op

dit terrein. De onderneming publiceert haar doelstellingen en meerjarenplannen binnenkort. We hebben afgesproken in 2024 een vervolgspraak in te plannen om feedback te geven op deze aankomende plannen.

Vervolg

In de eerste helft van 2024 maken we de eerste balans op van de gesprekken. We kiezen per onderneming de engagementdoelen waar we prioriteit aan geven. Er worden vervolgens nieuwe gesprekken gepland. Daarnaast werken we met een groep beleggers samen aan een brief richting de ondernemingen over de impact van nieuwe Europese richtlijnen, CSRD en CSDDD, op hun strategie en rapportages wat betreft "Access to Healthcare". Ook ondernemingen die niet in Europa gevestigd zijn, maar wel een deel van hun omzet in Europa realiseren, moeten hieraan voldoen. Daarmee is deze regelgeving tevens een stimulans voor ondernemingen om meer te rapporteren over hun rol wat betreft "Access to Healthcare".

Daarnaast zijn er nog twee ondernemingen waarmee geen gesprek is gevoerd, namelijk Danaher, Abbott. Danaher wil liever niet in gesprek. We gaan daarom in de eerste helft van 2024 de druk opvoeren om dit gesprek alsnog te laten plaatsvinden. De andere onderneming is Abbott. Deze onderneming heeft aangegeven, na enkele herinneringen, dat ze graag het gesprek aangaan. Dit gesprek zal in januari 2024 plaatsvinden.

5.3. ESG Nederland

Overzicht dialogen

In de tweede helft van 2023 is Achmea IM, namens Pensioenfonds Schoonmaak, in Eumedion verband de dialoog gegaan met de volgende Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen:

TABEL 5.3.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H2 2023

Onderneming	Besproken onderwerpen
KPN	Beloningsbeleid
Philips	Beloningsbeleid
Unilever	Beloningsbeleid

KPN

Met KPN is gesproken over de voorgenomen wijzigingen in het beloningsbeleid, welke op de AVA in 2024 ter stemming wordt voorgelegd.

Het toevoegen van de ratio Return on Capital Employed³ (ROCE) in het beloningsbeleid zien wij als een positieve stap. Het past goed bij de financiële ambities die KPN tijdens de Capital Markets Day heeft gepresenteerd. Ook wordt gewaardeerd dat er geen verhogingen worden voorgesteld in de korte- en langetermijn beloningen. We zijn geen voorstander van het gebruik van Free Cash Flow⁴ (FCF), in zowel de korte termijn als lange termijn beloning, omdat er twee keer beloning wordt gegeven voor dezelfde maatstaf. KPN gaf aan dat zij van mening zijn dat de FCF een compleet andere dynamiek heeft in de korte- en lange termijn beloning. We hebben de feedback gegeven dat er een goede uitleg moet komen in de vergaderstukken, die voorafgaand aan de AVA worden verspreid.

Wederom is gesproken over de nadelen van het gebruik van relatieve Total Shareholders Return⁵ als prestatie maatstaf. KPN gaf aan dat Amerikaanse aandeelhouders juist veel waarde hechten aan deze prestatie maatstaf. KPN probeert de belangen van alle aandeelhouders te laten meewegen.

Momenteel staat DSM opgenomen in de referentiegroep. Wij zijn van mening dat DSM hieruit gehaald moet worden, vanwege de verhuizing van DSM en de aanpassingen in het beloningsbeleid. De onderneming is niet meer vergelijkbaar. KPN gaat dit aanpassen. KPN heeft ook toegezegd meer transparantie te bieden in het beloningsverslag. Ze gaven aan bereid te zijn voortaan op ex-post basis de specifieke doelstellingen per financiële korte termijn en lange termijn-

³ Rentabiliteitsratio voor de lange termijn waarmee gemeten wordt hoe effectief een onderneming zijn kapitaal benut. Het getal vertelt wat de winst is die iedere geïnvesteerde euro (of andere munteenheid) heeft opgeleverd.

⁴ Vrije kasstroom komt overeen met de hoeveelheid geld die door de onderneming wordt gegenereerd met haar huidige activiteiten. Het is geld dat daadwerkelijk beschikbaar is na betaling van de investeringen die nodig zijn om de productie in stand te houden of te ontwikkelen (denk aan onderhoud, vaste kosten en ontwikkeling van activa).

⁵ Betreft de aandeelhouderswaarde die wordt gemeten op basis van de koersevolutie en de winstuitkering aan de aandeelhouders. Het relatieve element houdt in dat er wordt vergeleken met een referentiegroep waardoor er toch beloning kan plaatsvinden als je het als onderneming minder slecht hebt gedaan dan de andere ondernemingen in de referentiegroep.

⁶ Bepalingen wanneer beloning teruggevorderd kan worden.

prestatie maatstaf weer te geven, met daarbij ook de behaalde prestatie per maatstaf. Op die manier kunnen aandeelhouders beoordelen of de doelstellingen ook voldoende uitdagend zijn gesteld. Wij zijn blij met deze toezegging.

Philips

Met Philips is gesproken over de voorgenomen wijzigingen in het beloningsbeleid. De belangrijkste wijzigingen zijn:

1. een groter gewicht van de niet-financiële maatstaven en ESG-prestaties in respectievelijk de Annual Incentive en de Long-Term Incentive (LTI),
2. de mogelijkheid om - afhankelijk van de prestaties van de onderneming - het targetniveau van de Annual Incentive met 20%-punten te verhogen vanaf 2025,
3. een expliciete toezegging in het beleid dat de uitbetaling in lijn is met de prestaties van de onderneming en het belang van de aandeelhouder in het geval aanpassingen op de financiële maatstaven in de Annual Incentive worden toegepast,
4. afschaffing van het onder de mediaan vesten van de relatieve Total Shareholder Return-maatstaf,
5. aanscherping van de claw back⁶ -bepalingen,
6. opname van kleinere Europese en Amerikaanse ondernemingen in de referentiegroep voor de arbeidsmarkt (als gevolg van de daling van de beurswaarde van Philips),
7. verhoging van de honorering van commissarissen met maximaal 15%.

We hebben onze steun uitgesproken wat betreft de voorstellen 1, 3, 4, 5, 6 en 7.

Met betrekking tot voorstel 2 hebben we onze zorgen geuit en op een aantal punten feedback gegeven. Dit vanwege de algehele prestaties van Philips en het gebrek aan transparantie over en rek in de voorgestelde ESG-doelstellingen in de LTI. Philips heeft aangegeven onze feedback nader te gaan bespreken en komt met een tweede versie van het voorstel begin 2024.

Unilever

Met Unilever is gesproken over de volgende onderwerpen:

- Beloningsverslag – evaluatie uitkomst AVA;
- Beloningsbeleid.

Tijdens de AVA 2023 werd het beloningsverslag van Unilever verworpen met 42% Tegen stemmen van aandeelhouders. Uit de ontvangen feedback kwam als voornaamste reden naar voren de aanpak van Unilever ten aanzien van het

vaststellen van de beloning van de nieuwe CEO bij zijn aanstelling. Aandeelhouders hadden liever een graduele stijging gezien. Met het oog op deze feedback heeft de Commissie besloten om de vaste beloning van de CEO voor de komende twee jaar te bevriezen. Daarom zal hij niet in aanmerking komen voor een verhoging van de vaste beloning in 2024 en 2025 en zal de Commissie het niveau van zijn vaste beloning opnieuw bekijken in 2026. Deze benadering van het beperken van verhogingen in de eerste jaren na benoeming is bedoeld om de voorkeur van de aandeelhouders weer te geven en in lijn te brengen met hun voorkeur zoals tijdens gesprekken weergegeven om de marktconforme beloning te bereiken in 2-3 jaar na benoeming.

Tijdens het overleg is Unilevers voorstel voor het aangepaste beloningsbeleid besproken, wat ter stemming zal worden gebracht op de AVA in 2024. Het beleid omvat twee belangrijke wijzigingen:

1. wijzigingen in de referentiegroep voor beloningsmaatstaven en
2. wijzigingen in prestatie maatstaven en wegingen die worden gebruikt in de jaarlijkse bonus en het prestatieaandelenplan (PSP).

We hebben onze bezorgdheid geuit over de belonings referentiegroep en de verlaging van de Sustainability Progress Index-weging (SPI, verlaging van 25% naar 15%) binnen het beloningsbeleid. Vooral dat laatste voorstel zal een negatief signaal afgeven met betrekking tot Unilevers strategie onder het nieuwe leiderschap. Gezien de reeds sterke focus op financieel rendement zien wij geen dwingende reden om de weging van de SPI te verlagen. Verder hebben we Unilever aangemoedigd om haar referentiegroep te herzien, zodat deze een wereldwijde en strategisch afgestemde referentiegroep vormt, in plaats van de huidige Amerikaanse/Europese subset die wordt gebruikt. Wij zijn van mening dat de huidige benchmark geen rekening houdt met de concurrentie op de arbeidsmarkt vanuit Azië en Latijns-Amerika en ook niet Unilevers groeivisie weerspiegelt om een 'duurzaamheidsleider' te worden. Verder hebben we Unilever aangemoedigd een redelijke mate van zekerheid (en geen beperkte zekerheid) te verkrijgen van de externe accountant voor haar SPI-gegevens. Bij de publicatie van de definitieve stukken zal duidelijk worden of Unilever aanpassingen heeft doorgevoerd.

6. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. Pensioenfonds Schoonmaak belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan Pensioenfonds Schoonmaak invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. Pensioenfonds Schoonmaak doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kan Pensioenfonds Schoonmaak invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

6.1. Pensioenfonds Schoonmaak als actief aandeelhouder

Zoals in de inleiding aangegeven is een pensioenfonds verplicht om een beleid te hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin wordt belegd door het fonds. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 6.2. vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

Pensioenfonds Schoonmaak voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van het Pensioenfonds zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid, wat is opgenomen in het MVB-beleid;
2. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe historisch gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

6.2. Stemgedrag Pensioenfonds Schoonmaak

Achtergrond

De tweede helft van het jaar is altijd een rustige stemperiode. In het vierde kwartaal vindt in Australië en Nieuw-Zeeland de piek van het aandeelhoudersvergaderingen seizoen plaats.

Stemactiviteiten van Pensioenfonds Schoonmaak

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op **172 vergaderingen** op totaal **2.022 agendapunten**. Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. Er is **19% tegen het management gestemd**. Zie tabel onderstaande tabel voor een overzicht van de managementvoorstellen en de regionale verdeling van vergaderingen over H2 2023.

De meeste voorstellen betroffen (her)benoemingen. Relatief gezien is het % 'tegen' stemmen het hoogst bij beloningen. De tegenstemmen bij beloningen betrof met name beloningsstructuren die als excessief, onvoldoende toegelicht en niet transparant genoeg beoordeeld worden, of waar een link met de prestaties van de onderneming ontbreekt. Dit kwam zowel terug in beloningsbeleid als beloningsverslagen. De categorie 'geen research' betreft grotendeels onderwerpen die te laat voor de agenda zijn aangemeld en waar geen onderliggende informatie voor aanwezig is die beoordeeld kon worden. Dit leidt er toe dat het % 'tegen' stemmen hier ook zeer hoog, zo niet 100%, zal zijn.

TABEL 6.2.1 MANAGEMENTVOORSTELLEN H2 2023

	Managementvoorstellen ¹	
	Totaal	% Tegen
Audit gerelateerd	130	0%
Aandelen gerelateerd	157	3%
Statuten gerelateerd	29	3%
Beloning	334	51%
Benoemingen	1067	12%
Bestuurders gerelateerd	41	7%
Duurzaamheid	1	0%
Klimaat	3	33%
Geen research	8	88%
Niet-routinematig	6	17%
Routine	126	5%
Sociaal	16	0%
Strategische transacties	17	0%
Overname gerelateerd	41	2%

¹ Zie de bijlagen voor een verdere beschrijving van de type voorstellen.

TABEL 6.2.2 REGIONALE VERDELING H2 2023

Land	Aantal
Australië	35
België	1
Canada	2
Denemark	1
Frankrijk	4
Duitsland	1
Hong Kong	6
Ierland	9
Israël	5
Italië	2
Japan	9
Jersey	2
Nederland	4
Nieuw Zeeland	4
Singapore	4
Spanje	1
Zweden	2
Zwitserland	5

USA	50
United Kingdom	25

Op de website van Pensioenfonds Schoonmaak kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigen op maat gemaakte stembeleid toe. Achmea IM maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Het stembeleid wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

6.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen betrekking hebben op de thema's klimaat, biodiversiteit, gezondheid, arbeidsrechten, mensenrechten of goed bestuur enzovoort. In het afgelopen halfjaar hebben wij **46 aandeelhoudersresoluties** beoordeeld en onze stem uitgebracht. In onderstaande tabel staat een overzicht opgenomen van het aantal aandeelhoudersvoorstellen verdeeld per thema en het % 'tegen' stemmen.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Wij zullen niet in alle gevallen voor een aandeelhoudersresolutie stemmen, ook al past deze binnen onze speerpunthema's. Wanneer een aandeelhoudersvoorstel onvoldoende is onderbouwd, te voorschrijvend is of onevenredig belastend zullen wij tegen stemmen.

TABEL 6.3.1 AANDEELHOUDERSVOORSTELLEN H2 2023

	Aandeelhoudersvoorstellen ¹	
	Totaal	% Tegen
Audit gerelateerd	2	50%
Statuten gerelateerd	2	100%
Beloning	6	67%
Corporate Governance	3	0%

Benoemingen	4	100%
Bestuurders gerelateerd	1	0%
Duurzaamheid	3	100%
Klimaat	10	0%
Sociaal	15	7%

¹ Zie de bijlagen voor een verdere beschrijving van de type voorstellen.

Resoluties

Klimaat

FedEx Corporation

De indieners van de aandeelhoudersresolutie verzoeken FedEx een rapport op te stellen waarin wordt toegelicht hoe de onderneming omgaat met de gevolgen van haar klimaatveranderingsstrategie voor haar werknemers, werknemers in haar toeleveringsketen en gemeenschappen waarin zij actief is. Dit in overeenstemming met de Just Transition-richtlijnen van de International Labor Organization en indicatoren van de World Benchmarking Alliance. Hoewel de indieners de toezegging van FedEx prijzen om in 2040 klimaatneutraal te zijn, maken zij zich zorgen over het ontbreken van een strategie omtrent Just Transition.

Het bestuur erkent dat klimaatverandering haar medewerkers kan beïnvloeden. De onderneming heeft strategieën geïmplementeerd om het personeelsbestand te ontwikkelen, de betrokkenheid van werknemers te vergroten en het behoud van werknemers en de waarde propositie van werknemers te verbeteren. FedEx rapporteert informatie over hoe het investeert in gemeenschappen in het ESG rapport. De onderneming stelt verder dat het bestuur en haar commissies toezicht houden op ESG-initiatieven en -programma's.

FedEx geeft in haar rapportages niet aan of het verwacht dat haar klimaatstrategie een significante impact heeft op haar werknemers. Ook wordt niet duidelijk of de onderneming haar inspanningen op het gebied van personeelsontwikkeling goed gepositioneerd zijn, om in te spelen op mogelijke veranderingen. Hoewel de inspanningen van de onderneming groter zijn dan die van haar belangrijkste sectorgenoten, lijken er zorgen te bestaan over de staat van informatieverschaffing binnen de gehele transportsector. Meer informatie over de strategie van de onderneming rondom Just Transition stelt aandeelhouders in staat om eventuele risico's en kansen beter te beoordelen. Vanwege deze redenen heeft Pensioenfonds Schoonmaak VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel ontving 29,7% steun van aandeelhouders. Dit is voldoende steun dat de onderneming in ieder geval gericht moet reageren op het voorstel.

Cintas Corporation

De indieners van het aandeelhoudersvoorstel verzoeken Cintas om op wetenschap gebaseerde CO₂-reductiedoelstellingen te formuleren, voor de korte- en lange termijn. De doelstellingen moeten in lijn te zijn met het Klimaatakkoord van Parijs. De onderneming dient vervolgens een samenvatting te geven van haar plannen om dit doel te bereiken.

In een verklaring stelt het bestuur dat het de waarde erkent van het verminderen van de uitstoot voor de gehele waardeketen, maar dat het op dit moment niet in het belang van de aandeelhouders is om de doelen te stellen waar in het voorstel om wordt gevraagd. Cintas is van mening dat de onderneming de juiste bestuurs- en leiderschapsprocessen heeft om de afhankelijkheid van de onderneming van op koolstof gebaseerde energie te verminderen.

De onderneming heeft de ambitie uitgesproken om in 2050 klimaatneutraal te zijn en rapporteert jaarlijks over de voortgang. Cintas heeft echter geen reductiedoelstellingen voor de middellange termijn of doelstellingen voor scope 3. Het is tevens niet duidelijk of de net zero doelstelling de volledige uitstoot van de waardeketen omvat. De onderneming maakt haar doelen niet bekend in een duidelijk en gestandaardiseerd kader zoals dat van CDP. Pensioenfonds Schoonmaak heeft vanwege deze redenen VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel ontving 23,6% VOOR stemmen en heeft de benodigde meerderheid daarmee niet behaald.

Arbeidsnormen

NIKE, Inc.

De indieners van de aandeelhoudersresolutie verzoeken NIKE te rapporteren over de mediane beloningsverschillen naar ras en geslacht, met inbegrip van de bijbehorende beleids-, reputatie-, concurrentie- en operationele risico's. Daarbij worden risico's met betrekking tot het werven en behouden van divers talent meegenomen. Het rapport moet tegen redelijke kosten worden opgesteld, zonder informatie over eigendomsrechten, processtrategieën en naleving van wettelijke voorschriften. NIKE rapporteert al wel het mediane beloningsverschil tussen mannen en vrouwen per uur en het mediane bonusverschil voor werknemers in het Verenigd Koninkrijk, maar niet voor andere werknemers wereldwijd.

Het bestuur van NIKE stelt dat de gevraagde transparantie in de aandeelhoudersresolutie onnodig is, gezien de transparantie wat het al biedt in rapportages. Het bestuur wijst onder andere op het Impact Report van NIKE, dat informatie bevat over haar initiatieven om de gender- en rassendiversiteit te vergroten. Ook benoemt NIKE haar verschillende doelstellingen voor 2025 met betrekking tot vertegenwoordiging en Diversity Equity and Inclusion.

NIKE publiceert andere statistieken over beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen in het Verenigd Koninkrijk dan voor haar wereldwijd

personeelsbestand. De mediane loonkloofstatistiek biedt voordelen zoals transparantie en vergelijkbaarheid tussen verschillende tijden en organisaties. Aandeelhouders hebben baat bij het rapporteren van één maatstaf, zoals de onderneming bekendmaakt voor haar personeelsbestand in het Verenigd Koninkrijk, zodat ze beter kunnen beoordelen hoe goed NIKE de kansen voor vrouwen wereldwijd aanpakt, raciale en etnische minderheden in de Verenigde Staten bevordert en de risico's beperkt die samenhangen met de toenemende publieke aandacht voor kwesties rond gelijke beloning voor mannen en vrouwen en raciale/etnische minderheden. Dit geldt in het bijzonder voor NIKE, aangezien er een rechtszaak loopt tegen NIKE over beschuldigingen van seksisme en ongelijke beloning van vrouwen. Om deze redenen heeft Pensioenfonds Schoonmaak VOOR de resolutie gestemd. Het voorstel behaalde 29% van de VOOR stemmen waardoor het voorstel het niet heeft gehaald.

Sociaal

Microsoft Corporation

In het aandeelhoudersvoorstel wordt Microsoft Corporation verzocht een rapport omtrent mensenrechten te publiceren, waarin de gevolgen worden beoordeeld van het vestigen van Microsoft cloud datacenters in landen waar mensenrechten een belangrijke punt van zorg zijn. De indieners van het voorstel uiten hun bezorgdheid over de plannen van Microsoft om datacenters uit te breiden in landen die negatief benoemd worden in landenrapporten van het Amerikaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken, waaronder Saoedi-Arabië.

Microsoft publiceert haar mensenrechtenbeleid in het Global Human Rights Statement, Human Rights Annual Report en in de openbare verklaring "Operating datacenters in landen of regio's met uitdagingen op het gebied van mensenrechten". Hoewel Microsoft verklaart dat de installatie van het datacenter in overeenstemming zal zijn met haar toezeggingen om fundamentele mensenrechten te beschermen, hebben ze niet bekendgemaakt hoe deze garanties worden nagekomen of gehandhaafd.

De indieners van het voorstel brengen terechte zorgen naar voren over mogelijke medeplichtigheid aan mensenrechtenschendingen in risicolanden, wat de reputatie, juridische en personeelsrisico's zou kunnen vergroten. Naarmate de onderneming meer datacenters bouwt, zou aanvullende transparantie over het due diligence-proces van de onderneming, aandeelhouders helpen om risico's beter te beoordelen. Om deze reden heeft Pensioenfonds Schoonmaak VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel heeft 32,9% steun van de aandeelhouders ontvangen. De onderneming zal dus met een reactie op het voorstel dienen te komen.

7. ESG integratie

Pensioenfonds Schoonmaak neemt bij voorkeur duurzaamheidsinformatie mee in het beleggingsproces. Dit wordt ESG-integratie genoemd. Pensioenfonds Schoonmaak heeft de overtuiging dat het structureel meewegen van ESG-informatie op de lange termijn bijdraagt aan het verbeteren van de rendement-risico karakteristieken van de portefeuille. Pensioenfonds Schoonmaak bepaalt hierom per beleggingscategorie hoe en in welke mate ESG-integratie strategieën het meest effectief in praktijk toegepast kunnen worden.

In de inleiding is weergegeven welke instrumenten, waaronder ESG integratie, van toepassing zijn in de fondsen en mandaten van Pensioenfonds Schoonmaak.

Aandelen

Het Pensioenfonds past ESG integratie toe binnen aandelen via een aangepaste klimaatbenchmark. Hierin worden, aan de hand van klimaatdata, ondernemingen met grootste transitierisico's uitgesloten en daarnaast herweging toegepast naar ondernemingen die goed gepositioneerd zijn voor de energietransitie.

De CO₂-voetafdruk laat de door de portefeuille gefinancierde broeikasgasemissies zien. Om deze CO₂-voetafdruk te bepalen, wordt eerst van elke onderneming in de portefeuille de totale uitstoot van broeikasgassen per jaar berekend. Er wordt daarbij zowel gekeken naar de uitstoot die de onderneming zelf veroorzaakt door bedrijfsactiviteiten (scope 1 volgens het Greenhouse Gas Protocol), als naar de uitstoot die samenhangt met de productie van energie die de onderneming inkoopt (scope 2 volgens het Greenhouse Gas Protocol). Dit wordt gedeeld door de ondernemingswaarde inclusief contanten (EVIC) in datzelfde jaar. De uitkomst hiervan geeft weer hoeveel broeikasgassen een onderneming uitstoot voor elke euro aan financiering. Om tot de CO₂-voetafdruk van de hele portefeuille te komen, wordt het gewogen gemiddelde van de CO₂-voetafdrukken berekend van alle ondernemingen waarin wordt belegd. De ondernemingen waarin veel wordt belegd wegen dus zwaarder mee.

CO₂ reductie

Binnen aandelen wordt de CO₂-voetafdruk van de portefeuille vergeleken met die van de benchmark. In 2030 is die 50% lager dan 2020 en ten allen tijde 30% lager dan de benchmark. De langetermijndoelstelling is een

klimaatneutrale portefeuille in 2050. De komen jaren wordt beoordeeld of deze doelstelling ook binnen andere beleggingscategorieën wordt toegepast.

Bedrijfsobligaties

Bij het beheer van de bedrijfsobligatieportefeuille van Pensioenfonds Schoonmaak wordt op structurele wijze een ESG-integratiestrategie in het beleggingsproces toegepast. Voor alle ondernemingen worden kansen en risico's vanuit een ecologisch, sociaal en governance (ESG) perspectief betrokken in het beleggingsproces. Hierbij maakt Achmea IM namens Pensioenfonds Schoonmaak gebruik van MSCI ESG ratings en research. Op deze manier worden naast financiële- en kredietwaardigheidsanalyses ook duurzaamheidsaspecten in de beoordeling meegenomen. De analyse bestaat eruit dat een passende risicovergoeding op het (ESG)profiel van de onderneming kan worden vastgesteld.

Ook binnen het credit mandaat is een CO₂ reductiedoelstelling van toepassing, namelijk: een reductie van 30% ten opzichte van 2020 en daarna tot 2030 een gemiddelde reductie van 7% per jaar.

EMD

Pensioenfonds Schoonmaak kiest er voor om een landenbeleid te hanteren ten aanzien van obligaties uitgegeven door overheden. In de portefeuille van staatsobligaties van opkomende markten mag niet belegd worden in obligaties geëmitteerd door landen gesanctioneerd door de VN Veiligheidsraad en EU. Naast de EU sanctie lijst en de VN sanctie lijst worden de prestaties van de landen in de ITUC Global Rights index als vertrekpunt gebruikt bij het opstellen van een landenuitsluitingslijst. Landen met een score van 5 of hoger worden uitgesloten. In het EMD mandaat is het eigen mvb beleid van toepassing.

CO₂ intensiteit van de beleggingsportefeuille

Om de invloed van de verschillende broeikasgassen te kunnen optellen, worden de emissiecijfers omgerekend naar zogeheten CO₂- equivalenten. Deze broeikasgassen zijn gedefinieerd in het verdrag van Kyoto en betreffen: koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), stikstofoxide (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK's), perfluorkoolstoffen (PCF's), zwavelhexafluoride (SF₆) en stikstoftrifluoride (NF₃).

Het broeikasgasprotocol maakt op basis van de herkomst van een broeikasgas onderscheid naar: scope 1: directe CO₂-emissies, scope 2: indirecte CO₂-emissies door opwekking van gekochte en verbruikte elektriciteit of warmte en scope 3: CO₂-emissies in de gehele levenscyclus van alle producten die het bedrijf koopt, vervaardigt en/of verkoopt. De CO₂-intensiteit van de portefeuilles is gebaseerd op de scope 1+2 emissies van de ondernemingen in de portefeuille.

Er wordt gerapporteerd op CO₂/EVIC. Om de CO₂/EVIC voor een bedrijf te bepalen worden de totale CO₂-emissies⁷ van het bedrijf gedeeld door de EVIC van het bedrijf (*Enterprise Value Including Cash*⁸): de som van de marktwaarde van de geëmitteerde aandelen en de uitstaande schulden).

Om de CO₂/EVIC voor een belegger te bepalen wordt dit getal vervolgens vermenigvuldigd met de marktwaarde van het aandelen- en obligatiebelang van de belegger in het bedrijf. Het resultaat is een maatstaf die aangeeft welk deel van de uitstoot van het bedrijf kan worden toegerekend aan de positie van Pensioenfonds Schoonmaak. De schommelingen in de grafiek met de gele lijn worden mede veroorzaakt door de marktbevingen.

FIGUUR 7.1

⁷ In eerste instantie gaat het om de scope 1 & 2 emissies van het bedrijf (scope 1 betreft de directe uitstoot door het bedrijf door bijvoorbeeld het gebruik van voertuigen met verbrandingsmotor. Scope 2 betreft de indirecte uitstoot door het gebruik van energie die is opgewekt door de verbranding van fossiele brandstoffen). In de komende jaren is het de bedoeling dat hier ook scope 3-data aan wordt toegevoegd. In scope 3 data wordt de uitstoot van toeleveranciers en gebruikers van de producten ook meegenomen.

⁸ PCAF definitie voor EVIC: The sum of the market capitalization of ordinary shares at fiscal year-end, the market capitalization of preferred shares at fiscal year-end, and the book values of total debt and minorities' interests. No deductions of cash or cash equivalents are made to avoid the possibility of negative enterprise values.

8. Impact beleggen: green bonds

Impactbeleggingen zijn beleggingen met een intentie om een positieve, meetbare sociale en milieu impact te maken, naast een positief, financieel rendement (Global Impact Investors Network (GIIN)). Impactbeleggingen zijn belangrijk om een positieve bijdrage te leveren aan maatschappelijke uitdagingen. Het pensioenfonds zet zich daarom in om deze bijdrage te leveren. Op dit moment doen wij dat via green bonds.

Green Bonds zijn obligaties die zijn uitgegeven door overheden, internationale instellingen of ondernemingen, waarbij de opbrengsten expliciet worden gebruikt voor financiering van duurzame ofwel 'groene' projecten. Deze projecten helpen de energietransitie. Ze hebben een positieve impact op het klimaat en daarom noemen we het impact beleggen. Wij hebben 2% gealloceerd naar green bonds via een mandaat bij Goldman Sachs Asset Management (GSAM). GSAM sluit goed aan bij de uitgangspunten van Pensioenfonds Schoonmaak ten aanzien van green bonds. Dit met name op het gebied van het beleggingsproces.

In onderstaand overzicht laten we zien wat het gebruik is van de opbrengsten in het vierde kwartaal van 2023:

TABEL 8.1

Soort projecten	Percentage
Alternative energy	32,6
Green building	23,9
Low-carbon Transportation	21
Other	6,4
Energy Efficiency	2,4
Sustainable Water Management	2,0
Sustainable Natural Resources	1,8
Pollution Prevention and Control	1,4
Climate change adaptation	1,6
Terrestrial and aquatic biodiversity	0,7
Circular economy	0,5

De totaal gerapporteerde vermeden CO2 (per jaar/miljoen geïnvesteerd) is 221.

9. Bijlagen

9.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het UN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

9.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2022 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

Principe De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad

van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van het

inroepen van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Principe Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren.

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Een aandeelhouder stemt naar eigen inzicht. Van een aandeelhouder die gebruik maakt van stemadviezen van derden wordt verwacht dat hij zich een eigen oordeel vormt over het stembeleid of de door deze adviseur verstrekte stemadviezen.

4.3.5 Institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders) plaatsen jaarlijks in ieder geval op hun website hun beleid ten aanzien van het uitoefenen van het stemrecht op aandelen die zij houden in beursvennootschappen.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen jaarlijks op hun website en/of in hun bestuursverslag een verslag van de uitvoering van hun beleid voor het uitoefenen van het stemrecht in het desbetreffende boekjaar. Daarnaast brengen zij ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouders hebben gestemd op algemene vergaderingen. Dit verslag wordt op de website van de institutionele belegger geplaatst.

9.3. Categorieën voorstellen aandeelhoudersvergaderingen

TABEL 9.3.1

Categorie	Toelichting
Aandelen gerelateerd	O.a. uitgifte aandelen, speciale rechten, share classes
Audit gerelateerd	O.a. benoeming accountants, accountant fees
Beleggingsfondsen	Bepalingen omtrent beleggingsfondsen
Beloning	O.a. beloningsbeleid, beloning zelf, say on pay enz
Benoemingen	O.a. benoeming RvB, RvC
Bestuurders gerelateerd	O.a. benoeming commissies, beloning commissies, aanpassen termijn bestuurders, enz
Corporate Governance	O.a. aanpassen aandeelhoudersrechten, stembepalingen
Duurzaamheid	O.a. duurzaamheidsonderwerpen zoals rapportages, verantwoordelijkheid. Met name aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van duurzaamheid bevat zowel klimaat als sociaal mix.
Klimaat	Say on Climate en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van klimaat
Niet-routinematig	O.a. proxy contest kosten, speciale rapporten, additionele allocatie
Overig	
Geen research	Agendapunten waar geen onderliggende documentatie voor aanwezig is vanuit de onderneming
Overname gerelateerd	O.a. Aanpassen statuten tegen overname, supermajority vote instellen, control shares
Routine	O.a. AGM bepalingen, dividend, belasting
Sociaal	O.a. goedkeuring donaties goede doelen, politieke donaties en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van Sociaal
Statuten gerelateerd	O.a. aanpassen van de statuten
Strategische transacties	O.a. fusie overeenkomst, verkoop van assets

9.4. Uitsluitingslijsten Pensioenfonds Schoonmaak

Uitsluitingslijst controversiële wapens 1 januari 2024

Zie onderstaand de uitsluitingslijst voor ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens:

- Adecco Group AG
- Adecco International Financial Services BV
- AECOM
- Airbus Finance B.V.
- Airbus SE
- Alten SA
- Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd.
- ArcelorMittal SA
- Babcock International Group PLC
- BAE Systems (Finance) Ltd.
- BAE Systems Holdings, Inc.
- BAE Systems plc
- Bharat Dynamics Ltd.
- Boeing Company
- Booz Allen Hamilton Holding Corporation
- Booz Allen Hamilton, Inc.
- Brookfield Asset Management Ltd. Class A
- Brookfield Renewable Corp. Class A
- BWX Technologies, Inc.
- CACI International Inc
- CAE Inc.
- Cameco Corporation
- Capita plc
- China Aerospace Science & Industry Group Corp.
- China Aerospace Science & Technology Group Co., Ltd.
- China North Industries Corp.
- China North Industries Group Corp. Ltd.
- China Poly Group Co., Ltd.
- China Shipbuilding Industry Co., Ltd.
- Cohort Plc
- Eaton Capital Unlimited Co.
- Eaton Corporation
- Eaton Corporation plc
- Elbit Systems Ltd
- Fluor Corporation
- Fortive Corporation
- Fujitsu Limited
- General Dynamics Corporation
- Harris Corporation
- HEICO Corporation
- Hitachi Zosen Corporation
- Honeywell International Inc.
- Huntington Ingalls Industries, Inc.
- IHO Verwaltungs GmbH
- Jacobs Engineering Group Inc.
- Jacobs Solutions, Inc.
- KBR, Inc.
- Kier Group plc
- Kratos Defense & Security Solutions, Inc.
- L3Harris Technologies Inc
- L3Harris Technologies, Inc.
- Larsen & Toubro Ltd.

- Leidos Holdings, Inc.
- Leidos, Inc.
- Leonardo DRS, Inc.
- Leonardo SpA
- LIG Nex1 Co., Ltd.
- Lockheed Martin Corporation
- Lumibird SA
- Moog Inc.
- Moog Inc. Class A
- Morgan Sindall Group plc
- Northrop Grumman Corp.
- Northrop Grumman Corporation
- Parsons Corporation
- Poongsan Corp.
- Poongsan Corporation
- Poongsan Holdings Corp.
- Premier Explosives Ltd.
- QinetiQ Group plc
- Rolls-Royce Holdings plc
- Rolls-Royce Plc
- RTX CORP
- Safran SA
- Sandhar Technologies Ltd.
- Schaeffler AG
- Science Applications International Corporation
- Serco Group plc
- SGL Carbon SE
- SNT DYNAMICS Co., Ltd.
- SNT Holdings Co., Ltd.
- Solar Industries India Limited
- Spirit AeroSystems Holdings, Inc.
- Spirit AeroSystems, Inc.
- Steel Partners Holdings L.P.
- Steel Partners Holdings LP
- Textron Inc.
- Thales SA
- United Technologies Corporation
- Veolia Environnement SA
- Vigie SA
- Walchandnagar Industries Ltd.
- Wartsila Oyj Abp

Per 1 januari 2024 is geen van de ondernemingen in het beleggingsuniversum betrokken bij de productie van biologische- en/of chemische wapens.

Verbod beleggen in cluster munitie

Jaarlijks stuurt de AFM een nieuwe definitieve indicatieve uitsluitingslijst (risicoradar) rond. De ondernemingen op de lijst zijn vooralsnog hetzelfde als op de definitieve lijst 2023. Er zijn geen relevante ontwikkelingen geweest. Op basis van deze informatie en de criteria van artikel 21a Besluit Markt misbruik heeft de AFM deze ondernemingen op haar risicoradar voor 2024:

1. Poongsan Corporation (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van cluster munitie;

2. Anhui GreatWall Military Industry Co., Ltd. (China) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunie;
3. LIG Nex1 Co Ltd. (Zuid-Korea) – Direct betrokken bij de productie, verkoop of distributie van clustermunie.

Net als voorgaande jaren, zijn niet-beursgenoteerde ondernemingen niet opgenomen in de lijst voor 2024.

Steenkool, teerzanden, Schalieolie- en gas en Arctisch olie- en gas

Per 1 januari 2024 zijn de volgende ondernemingen uitgesloten:

- Aboitiz Equity Ventures Inc.
- ACEN Corp.
- ACEN Corporation
- Adani Electricity Mumbai Ltd.
- Adani Energy Solutions Ltd
- Adani Enterprises Limited
- Adani Power Limited
- Adani Transmission Ltd.
- AEP Texas, Inc.
- AEP Transmission Company, LLC
- AES Corporation
- AES Ohio
- AES Panama Generation Holdings SRL
- African Rainbow Minerals Limited
- AGL Energy Limited
- Alabama Power Company
- Alberta Energy Co. Ltd.
- Alleghany Corporation
- ALLETE, Inc.
- Alliance Resource Operating Partners LP
- Alliance Resource Partners, L.P.
- Alliant Energy Corp
- Alliant Energy Corporation
- Alliant Energy Finance LLC
- Alpha Metallurgical Resources, Inc.
- AltaLink, L.P.
- Aluminum Corporation of China Limited
- Aluminum Corporation of China Limited Class H
- Ameren Corporation
- Ameren Illinois Co.
- American Electric Power Company, Inc.
- American Transmission Systems, Inc.
- Antero Resources Corporation
- APA Corp.
- Apache Corporation
- Appalachian Power Company
- ARC Resources Ltd.
- Arch Resources, Inc.
- Arch Resources, Inc. Class A
- Arizona Public Service Company
- Ascent Resources Utica Holdings LLC
- Athabasca Oil Corporation
- Banpu Public Co. Ltd.
- Basin Electric Power Cooperative
- Baytex Energy Corp.
- Berkshire Hathaway Energy
- Berkshire Hathaway Finance Corp.
- Berkshire Hathaway Inc.
- Berkshire Hathaway Inc. Class B
- BHP Billiton Finance (USA) Ltd.
- BHP Billiton Finance Ltd.
- BHP Group Limited
- Birchcliff Energy Ltd.
- Black Hills Corporation
- BNSF Funding Trust I
- Bonanza Creek Energy, Inc.
- Bulgarian Energy Holding EAD
- Burlington Northern Santa Fe Corp.
- Burlington Northern Santa Fe LLC
- Burlington Resources Finance Co.
- California Resources Corporation
- Callon Petroleum Company
- Canadian Natural Resources Limited
- Capital Power Corporation
- Carolina Power & Light Company
- Castle Peak Power Finance Co. Ltd.
- Cenovus Energy Inc.
- CESC Ltd
- CESC Ltd.
- CEZ as
- Chalco Hong Kong Investment Co. Ltd.
- Chesapeake Energy Corporation
- Chevron Corporation
- CHEVRON U.S.A. INC.
- China Coal Energy Co. Ltd. Class H
- China Coal Energy Company Limited
- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- China Huadian Overseas Development Management Co., Ltd.
- China Longyuan Power Group Corp. Ltd.
- China Longyuan Power Group Corporation Ltd Class H
- China Power International Development Limited
- China Power International Development Ltd
- China Resources Power Holdings Co., Ltd.
- China Shenhua Energy Company Limited
- Chinalco Capital Holdings Ltd.
- Chord Energy Corp.
- Chubu Electric Power Company, Incorporated
- Chugoku Electric Power Co., Inc.
- Civitas Resources, Inc.
- Cleco Corporation
- Cleveland Electric Illuminating Company
- CLP Holdings Limited
- CLP Power HK Finance Ltd.
- CLP Power Hong Kong Financing Ltd.
- CNX Midstream Partners LP
- CNX Resources Corporation
- Coal India Ltd.
- Colburn S.A.
- Colgate Energy Partners III, LLC
- Comstock Resources, Inc.
- Conoco Funding Co.
- Conoco, Inc.
- ConocoPhillips

- ConocoPhillips Canada Funding Co. II
- ConocoPhillips Company
- CONSOL Energy Inc.
- Continental Resources, Inc.
- ContourGlobal Power Holdings SA
- Coterra Energy Inc.
- Crescent Energy Company
- Crescent Energy Finance LLC
- Crescent Point Energy Corp.
- Crew Energy Inc.
- Datang International Power Generation Co., Ltd.
- Datang International Power Generation Co., Ltd. Class H
- Devon Energy Corporation
- Devon Financing Corp. ULC
- Diamondback Energy, Inc.
- DMCI Holdings Inc.
- Dominion Energy Gas Holdings LLC
- DPL Inc.
- DTE Electric Company
- DTE Energy Company
- Duke Energy Corporation
- Duke Energy Florida Project Finance LLC
- Duke Energy Florida, LLC
- Duke Energy Indiana, LLC
- Duke Energy Ohio, Inc.
- Duke Energy Progress LLC
- Duke Energy Progress NC Storm Funding LLC
- Earthstone Energy Holdings, LLC
- Eastern Gas Transmission & Storage, Inc.
- Electric Power Development Co., Ltd.
- Electricity Generating Public Co., Ltd.
- Emera Incorporated
- Emera US Finance LP
- ENEA S.A.
- Enea SA
- Enel Generacion Chile S.A.
- Energa Finance AB
- Energa SA
- Enerplus Corporation
- Eneva S.A.
- Engie Energia Chile S.A.
- ENN Clean Energy International Investment Ltd.
- ENN Natural Gas Co., Ltd.
- ENN Natural Gas Co., Ltd. Class A
- Entergy Arkansas LLC
- Entergy Corporation
- Entergy Louisiana LLC
- Entergy Mississippi, Inc.
- Entergy Texas, Inc.
- Entergy Utility Property Inc
- EOG Resources, Inc.
- EQT Corporation
- Eskom Holdings Limited
- Evergy Kansas Central, Inc.
- Evergy Metro, Inc.
- Evergy Missouri West, Inc.
- Evergy, Inc.
- Exxaro Resources Limited
- FirstEnergy Corp.
- FirstEnergy Transmission LLC
- Florida Power Corporation
- Fortis Inc.
- FortisAlberta, Inc.
- FortisBC Energy, Inc.
- FortisBC, Inc.
- Franco-Nevada Corporation
- Freehold Royalties Ltd.
- Freeport-McMoRan, Inc.
- GD Power Development Co., Ltd Class A
- GD Power Development Co., Ltd.
- Geo Energy Resources Ltd.
- Georgia Power Company
- Glencore Capital Finance DAC
- Glencore Finance (Canada) Ltd.
- Glencore Finance Europe Ltd.
- Glencore Funding LLC
- Glencore plc
- Global Power Synergy PCL
- Global Power Synergy Public Company Ltd
- Golden Energy & Resources Limited
- Golden Energy and Resources Limited
- Granite Ridge Resources, Inc.
- Great River Energy
- Guangdong HEC Technology Holding Co. Ltd. Class A
- Guanghui Energy Co., Ltd.
- Guangzhou Development District Holding Group Ltd.
- Gujarat Mineral Development Corporation Limited
- Gulfport Energy Corporation
- Henan Shen Huo Coal & Power Co. Ltd
- Hess Corporation
- HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd.
- Hokkaido Electric Power Company, Incorporated
- Hokuriku Electric Power Company
- Hong Kong & China Gas Co. Ltd.
- Hongkong Electric Finance Ltd.
- Huadian Power International Corp. Ltd.
- Huadian Power International Corp. Ltd. Class H
- Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.
- Huaneng Power International, Inc.
- Huaneng Power International, Inc. Class H
- HYUNDAI GLOVIS Co., Ltd.
- IDACORP, Inc.
- Idaho Power Company
- Idemitsu Kosan Co., Ltd.
- Imperial Oil Limited
- Indiana Michigan Power Company
- Indianapolis Power
- Inner Mongolia Dian Tou Energy Corporation Limited
- Inner Mongolia ERDOS Resources Co., Ltd.
- Inner Mongolia ERDOS Resources Co., Ltd. Class A
- Inner Mongolia Yitai Coal Company Limited
- Inner Mongolia Yitai Coal Company Limited Class B
- Interstate Power and Light Company
- IPALCO Enterprises, Inc.
- Israel Electric Corp. Ltd.
- ITC Holdings Corp.
- Itochu Corporation
- Jardine Cycle & Carriage Limited

- Jardine Matheson Holdings Limited
- Jastrzebska Spolka Weglowa S.A.
- JERA Co., Inc.
- Jersey Central Power & Light
- Jizhong Energy Resources Co., Ltd.
- JMH Co. Ltd.
- Kentucky Utilities Co.
- Kimbell Royalty Partners LP
- Koc Holding A.S.
- Korea East-West Power Co., Ltd.
- Korea Electric Power Corporation
- Korea Hydro & Nuclear Power Co., Ltd.
- Korea Midland Power Co., Ltd.
- Korea National Oil Corp.
- Korea South East Power Co Ltd
- Korea Southern Power Co., Ltd.
- Korea Western Power Co., Ltd.
- Kyushu Electric Power Company, Incorporated
- Laredo Petroleum, Inc.
- Louisville Gas & Electric Co.
- Lubrizol Corp
- Magnolia Oil & Gas Corp.
- Magnolia Oil & Gas Operating LLC
- Manila Electric Co.
- Marathon Oil Corporation
- Maritime Link Financing Trust
- Matador Resources Company
- MEG Energy Corp.
- Metropolitan Edison Company
- MGE Energy, Inc.
- MidAmerican Energy Company
- MidAmerican Energy Holdings Company
- Mid-Atlantic Interstate Transmission LLC
- Mississippi Power Company
- Mitsubishi Materials Corp.
- Monongahela Power Company
- Murphy Oil Corporation
- Narragansett Electric Co.
- National Fuel Gas Company
- Nevada Power Company
- New Hope Corporation Limited
- NiSource Finance Corp.
- NiSource Inc
- NiSource Inc.
- Northern Natural Gas Co.
- Northern Oil and Gas, Inc.
- Northern Powergrid (Northeast) Plc
- Northern Powergrid (Yorkshire) Plc
- Northern States Power Company
- NorthWestern Corporation
- Nova Scotia Power, Inc.
- NRW Holdings Limited
- NTPC Limited
- NuVista Energy Ltd.
- Oasis Petroleum Inc.
- Obsidian Energy Ltd
- Obsidian Energy Ltd.
- Occidental Petroleum Corporation
- OCI Co., Ltd
- OCI Holdings Company Ltd.
- OGE Energy Corp.
- Oglethorpe Power Corporation
- Ohio Edison Company
- Ohio Power Company
- Okinawa Electric Power Co., Inc.
- Oklahoma Gas And Electric Co
- Origin Energy Finance Ltd.
- Origin Energy Limited
- Otter Tail Corporation
- Ovintiv Canada ULC
- Ovintiv Exploration Inc.
- Ovintiv Inc
- Ovintiv, Inc.
- PacifiCorp
- PanCanadian Petroleum Ltd.
- Paramount Resources Ltd.
- Peabody Energy Corporation
- Pennsylvania Electric Company
- Permian Resources Corp.
- Permian Resources Operating, LLC
- Petro-Canada
- Peyto Exploration & Development Corp.
- PGE Polska Grupa Energetyczna S.A.
- Piedmont Natural Gas Company, Inc.
- Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd.
- Pingdingshan Tianan Coal Mining Co., Ltd. Class A
- Pinnacle West Capital Corporation
- Pioneer Natural Resources Company
- PNM Resources, Inc.
- Polar Tankers, Inc.
- Power Assets Holdings Limited
- PPL Capital Funding, Inc.
- PPL Corporation
- Ppl Elec Utils Corp Pfd 4.40%
- Precision Castparts Corp.
- Progress Energy, Inc.
- PT Adaro Energy Indonesia Tbk
- PT Astra International Tbk
- PT Bukit Asam Tbk
- PT Cikarang Listrindo Tbk
- PT Delta Dunia Makmur Tbk
- PT Freeport Indonesia
- PT Harum Energy Tbk
- PT Indika Energy Tbk
- PT Indo Tambangraya Megah Tbk
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- PT United Tractors Tbk
- Public Service Co Of Oklahom
- Public Service Company of Colorado
- Ramaco Resources, Inc. Class A
- Range Resources Corporation
- Ratch Group Public Co. Ltd.
- Reliance Power Limited
- RH International (Singapore) Corp. Pte Ltd.
- RWE AG
- SandRidge Energy, Inc.
- SDIC Power Holdings Co., Ltd.

- SDIC Power Holdings Co., Ltd. Class A
- Sembcorp Industries Ltd.
- Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.
- Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd.
- Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd. Class A
- Shanghai Electric Power Co., Ltd.
- Shanghai Electric Power Co., Ltd. Class A
- Shanxi Coal International Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
- Shenergy Co., Ltd.
- Shenergy Co., Ltd. Class A
- Shenzhen Energy Group Co., Ltd.
- Shenzhen Energy Group Co., Ltd. Class A
- Shikoku Electric Power Company, Incorporated
- Sierra Pacific Power Company
- SilverBow Resources, Inc.
- Sinosing Services Pte Ltd.
- Sitio Royalties Corp.
- Sitio Royalties Operating Partnership LP
- SM Energy Company
- Sojitz Corp.
- Solar Star Funding LLC
- South32 Ltd.
- South32 Treasury Ltd.
- Southern Company
- Southern Company Gas Capital Corp.
- Southern Power Co.
- Southwestern Electric Power Company
- Southwestern Energy Company
- Southwestern Public Service Company
- Spartan Delta Corp
- SPIC 2016 US Dollar Bond Co. Ltd.
- SPIC MTN Co. Ltd.
- Stanmore Resources Limited
- Sumitomo Corporation
- Suncor Energy Inc.
- System Energy Resources Inc
- Taiwan Cement Corp.
- Tampa Electric Company
- Tata Power Company Limited
- TAURON Polska Energia S.A.
- TBEA Co., Ltd.
- TBEA Co., Ltd. Class A
- Teck Resources Limited
- Teck Resources Limited Class B
- Tenaga Nasional Bhd
- Tenaga Nasional Bhd.
- Terasen Gas, Inc.
- TerraCom Limited
- Texas Pacific Land Corporation
- TNB Global Ventures Capital Bhd.
- Tohoku Electric Power Company, Incorporated
- Tokyo Electric Power Company Holdings, Incorporated
- Toledo Edison Company
- Topaz Energy Corp
- Topaz Solar Farms LLC
- Tosco Corporation
- Tourmaline Oil Corp.

- Trans-Allegheny Interstate Line Co.
- TransAlta Corporation
- Transatlantic Holdings, Inc.
- Tri-State Generation and Transmission Association, Inc.
- Tucson Electric Power Company
- Union Electric Co
- Union Electric Company
- Var Energi ASA
- Viper Energy Partners LP
- Viper Energy, Inc.
- Vistra Corp.
- Vistra Operations Co. LLC
- Vitesse Energy, Inc.
- Washington H. Soul Pattinson and Co. Ltd.
- Washington H. Soul Pattinson and Company Limited
- WEC Energy Group Inc
- Whitecap Resources Inc.
- Whitehaven Coal Limited
- Wintershall Dea Finance 2 BV
- Wintershall Dea Finance BV
- Wintime Energy Group Co. Ltd. Class A
- Wintime Energy Group Co., Ltd.
- Wisconsin Electric Power Company
- Wisconsin Power and Light Company
- Wisconsin Public Service Cor
- Xcel Energy Inc.
- Yancoal Australia Ltd.
- Yankuang Energy Group Co., Ltd.
- Yankuang Energy Group Company Limited Class H
- Yorkshire Power Finance Ltd.
- Zhejiang Zheneng Electric Power Co., Ltd.

Tabaksproducent

Binnen het beleggingsuniversum zijn per 1 januari 2024 de volgende ondernemingen aanmerkt als tabaksproducent:

- 22nd Century Group, Inc.
- Altria Group, Inc.
- B.A.T. Capital Corp.
- B.A.T. International Finance Plc
- B.A.T. Netherlands Finance BV
- British American Tobacco Holdings (The Netherlands) BV
- British American Tobacco Malaysia Bhd.
- British American Tobacco p.l.c.
- Compania de Distribucion Integral Logista Holdings SAU
- Duvanska Coka Industrija AD
- Eastern Company
- Godfrey Phillips India Ltd.
- Imperial Brands Finance Netherlands BV
- Imperial Brands Finance Plc
- Imperial Brands PLC
- Japan Tobacco Inc.
- JT International Financial Services BV
- Karelia Tobacco Company Inc.
- Khyber Tobacco Co. Ltd.
- KT & G Corporation
- Ngan Son JSC
- NTC Industries Limited
- Philip Morris International Inc.

- PT Gudang Garam Tbk
- PT Wismilak Inti Makmur Tbk
- Pyxus International Inc
- Reynolds American Inc.
- RLX Technology, Inc.
- Scandinavian Tobacco Group A/S
- Sinnar Bidi Udyog Ltd.
- SITAB
- Smoore International Holdings Ltd.
- STG Global Finance BV
- Swedish Match AB
- Torii Pharmaceutical Co., Ltd.
- Union Tobacco & Cigarette Industries Co.
- Universal Corporation
- Vector Group Ltd.
- VST Industries Limited

Normschenders

Wereldwijd zijn onderstaande ondernemingen voor beleggingen uitgesloten van het relevante beleggingsuniversum vanwege structurele schendingen van internationaal breed geaccepteerde normen.

- Athabasca Indigenous Midstream Partnership Ltd.
- BG Energy Capital Plc
- Bharat Heavy Electricals Limited
- BHP Billiton Finance (USA) Ltd.
- BHP Billiton Finance Ltd.
- BHP Group Limited
- Centrais Eletricas Brasileiras SA
- Centrais Eletricas Brasileiras SA-Elektrobras Pfd B
- China National Chemical Corporation
- Cia de Saneamento do Parana SA - Sanepar Pfd
- CNAC (HK) Finbridge Co. Ltd.
- Companhia de Saneamento do Parana
- Companhia Energetica de Minas Gerais SA
- Crestwood Midstream Partners LP
- DCP Midstream LLC (Old)
- DCP Midstream Operating LP
- DCP Midstream, LP
- Dianjian Haiyu Ltd.
- Duke Energy Field Services LLC
- Elsewedy Electric Co.
- Enable Midstream Partners, LP
- Enbridge Energy Partners, L.P. Class A
- Enbridge Gas Distribution, Inc.
- ENBRIDGE GAS INC
- Enbridge Inc.
- Enbridge Pipelines, Inc.
- Energy Transfer LP
- Energy Transfer Operating, L.P.
- ETP Legacy LP
- Export-Import Bank of India
- Fertitta Entertainment, LLC
- Florida Gas Transmission Co. LLC
- General Dynamics Corporation
- Gray Oak Pipeline, LLC
- JBS Luxembourg SARL
- JBS S.A.
- JBS USA Finance, Inc.
- JBS USA Food Company
- JBS USA Lux S.A.
- Korea East-West Power Co., Ltd.
- Korea Electric Power Corporation
- Korea Hydro & Nuclear Power Co., Ltd.
- Korea Midland Power Co., Ltd.
- Korea South East Power Co Ltd
- Korea Southern Power Co., Ltd.
- Korea Western Power Co., Ltd.
- Marathon Petroleum Corporation
- Midwest Connector Capital Co. LLC
- MPLX LP
- NTPC Limited
- Oasis Midstream Partners LP
- Petroleos de Venezuela SA
- Phillips 66
- Phillips 66 Company
- Pilgrim's Pride Corporation
- POSCO
- POSCO Future M
- POSCO Future M Co., Ltd.
- POSCO Holdings Inc.
- POSCO INTERNATIONAL Corporation
- Power Construction Corporation of China, Ltd.
- Power Construction Corporation of China, Ltd. Class A
- Powerchina Roadbridge Group (British Virgin Islands) Ltd.
- Ratch Group Public Co. Ltd.
- Red Rock Resorts, Inc.
- RH International (Singapore) Corp. Pte Ltd.
- Rosneft Oil Co.
- RTX CORP
- Samarco Mineracao SA
- SEPCO Virgin Ltd.
- Serco Group plc
- Shell International Finance BV
- Shell plc
- SK Biopharmaceuticals Co., Ltd.
- SK Inc.
- Spectra Energy Partners, LP
- Station Casinos LLC
- Sumitomo Chemical Co., Ltd.
- Sumitomo Pharma Co. Ltd.
- Sumitomo Pharma Co.Ltd.
- Sunoco Logistics Partners Operations LP
- Syngenta Finance NV
- Syngenta Group Finance Ltd.
- Tesla, Inc.
- Texas Eastern Transmission, LP
- Union Gas Limited
- United Technologies Corporation
- Vale Overseas Ltd.
- Vale S.A.
- Westcoast Energy Inc.

Landen

TABEL 9.4.1

Controversial countries	Country code A2 (ISO)	Human rights	Labour rights	Sanctions
UAE	AE		x	
Afghanistan	AF		x	x
Bangladesh	BD		x	
Bahrain	BH		x	
Burundi	BI		x	
Brasil	BR		x	
Belarus	BY		x	x
Central African Republic	CF		x	x
China	CN		x	
Colombia	CO		x	
Algeria	DZ		x	
Ecuador	EC		x	
Egypt	EG		x	
Eritrea	ER		x	
Guatemala	GT		x	
Hong Kong	HK		x	
Honduras	HN		x	
Haiti	HT		x	
Indonesia	ID		x	
India	IN		x	
Iraq	IQ		x	
Iran	IR		x	x
Jordan	JO		x	
Cambodia	KH		x	
North Korea	KP		x	x
South Korea	KR		x	
Kuwait	KW		x	
Kazakhstan	KZ		x	
Laos	LA		x	
Libya	LY		x	
Myanmar	MM		x	x
Malaysia	MY		x	
Philippines	PH		x	
Pakistan	PK		x	
Russia	RU			x
Sudan	SD		x	x
Somalia	SO		x	x
South Sudan	SS		x	
Syria	SY		x	x
Eswatini	SZ		x	

Staatsbedrijven

In het verlengde van het landenbeleid sluit Pensioenfonds Schoonmaak ook staatsbedrijven gelieerd aan de uitgesloten landen uit van belegging.

De volgende staatsbedrijven worden per 1 januari 2024 uitgesloten:

- Abu Dhabi Commercial Bank
- Abu Dhabi Crude Oil Pipeline LLC
- Abu Dhabi National Energy Company
- Abu Dhabi National Oil Company for Distribution PJSC
- AECC AERO ENGINE CONTROL CO. LTD.
- AECC Aviation Power Co.,Ltd
- Agricultural Bank of China Limited
- Agricultural Bank of China Ltd. (Hong Kong Branch)
- Agricultural Development Bank of China
- Airports of Thailand Public Co. Ltd.
- Alrosa PJSC
- Amipeace Ltd.
- Anhui Gujing Distillery Co., Ltd.
- Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.S.
- AVIC Airborne Systems Co. Ltd. Class A
- AVIC Industry-Finance Holdings Co., Ltd.
- AviChina Industry & Technology Co., Ltd.
- Avicopter Plc
- Bank of Baroda
- Bank of China
- Bank of China (Dubai) Branch
- Bank of China (Hong Kong) Limited
- Bank of China Limited Class H
- Bank of China Ltd. (Beijing Branch)
- Bank of China Ltd. (Hong Kong Branch)
- Bank of China Ltd. (London Branch)
- Baoshan Iron & Steel Co., Ltd.
- Baoshan Iron & Steel Co., Ltd. Class A
- Beijing Capital International Airport Co., Ltd.
- Beijing Capital International Airport Co., Ltd. Class H
- Beijing Capital Land Ltd. Class H
- Beijing Enterprises Holdings Limited
- Beijing Tiantan Biological Products Corporation Limited
- Beijing TongRenTang Co., Ltd.
- Beijing Yanjing Brewery Co., Ltd.
- Beijing-Shanghai High-Speed Railway Co., Ltd.
- Bharat Electronics Limited
- Bharat Petroleum Corporation Limited
- Blue Bright Ltd.
- BOC Hong Kong (Holdings) Limited
- BOC International (China) Co., Ltd.
- BPRL International Singapore Pte Ltd.
- C&D International Investment Group Ltd.
- CCBL (Cayman) 1 Corp. Ltd.
- CCCI Treasure Ltd.
- CDBL Funding 1
- CDBL Funding 2
- CECEP Wind-Power Corp.
- Central Plaza Development Ltd.
- CGN Power Co., Ltd.
- CGN Power Co., Ltd. Class H

- CGNPC International Ltd.
- China Cinda Asset Management Co., Ltd.
- China Cinda Asset Management Co., Ltd. Class H
- China CITIC Bank Corporation Limited
- China CITIC Bank Corporation Ltd Class H
- China Clean Energy Development Ltd.
- China Coal Energy Co. Ltd. Class H
- China Coal Energy Company Limited
- China Communications Construction Co. Ltd. Class H
- China Communications Services Corp. Ltd.
- China Construction Bank Corporation
- China CSSC Holdings Limited
- China Development Bank
- China Development Bank Corp. (Hong Kong)
- China Development Bank Financial Leasing Co. Ltd.
- China Development Bank Financial Leasing Co. Ltd. Class H
- China Everbright Environment Group Limited
- China Film Co., Ltd. Class A
- China Galaxy Securities Co., Ltd.
- China Galaxy Securities Co., Ltd. Class H
- China Great Wall Securities Co., Ltd.
- China Great Wall Securities Co., Ltd. Class A
- China Huadian Overseas Development 2018 Ltd.
- China Huadian Overseas Development Management Co., Ltd.
- China Huaneng Group Hong Kong Treasury Management Holding Ltd
- China Huarong Asset Management Co., Ltd. Class H
- China Jinmao Holdings Group Limited
- China Life Insurance Co. Ltd.
- China Life Insurance Co. Ltd. Class H
- China Life Insurance Company Limited
- China Longyuan Power Group Corp. Ltd.
- China Longyuan Power Group Corporation Ltd Class H
- China Merchants Energy Shipping Co., Ltd.
- China Merchants Port Holdings Co., Ltd.
- China Merchants Securities Co., Ltd.
- China Merchants Securities Co., Ltd. Class H
- China Merchants Shekou Industrial Zone Holdings Co., Ltd.
- China Merchants Shekou Industrial Zone Holdings Co., Ltd. Class A
- China National Nuclear Power Co. Ltd. Class A
- China National Nuclear Power Co., Ltd.
- China Oilfield Services Limited
- China Oilfield Services Limited Class H
- China Overseas Finance (Cayman) V Ltd.
- China Overseas Finance (Cayman) VI Ltd.
- China Overseas Finance (Cayman) VII Ltd.
- China Overseas Finance (Cayman) VIII Ltd.
- China Overseas Land & Investment Limited
- China Petroleum & Chemical Corporation
- China Petroleum & Chemical Corporation Class H
- China Power International Development Limited
- China Power International Development Ltd
- China Railway Construction Corporation Limited Class H
- China Railway Group Limited
- China Railway Group Limited Class H
- China Railway Signal & Communication Corp. Ltd.
- China Railway Signal & Communication Corp. Ltd. Class H
- China Railway Xunjie Co. Ltd.
- China Resources Beer (Holdings) Co. Ltd.
- China Resources Cement Holdings Limited
- China Resources Gas Group Limited
- China Resources Land Limited
- China Resources Microelectronics Ltd.
- China Resources Pharmaceutical Group Ltd.
- China Resources Power Holdings Co., Ltd.
- China Resources Sanjiu Medical & Pharmaceutical Co., Ltd.
- China Shenhua Energy Company Limited
- China Southern Airlines Company Limited
- China Southern Airlines Company Limited Class H
- China Southern Power Grid International Finance BVI Co., Ltd.
- China State Construction Engineering Corp. Ltd.
- China State Construction Engineering Corp. Ltd. Class A
- China State Construction Finance (Cayman) I Ltd.
- China State Construction Finance (Cayman) III Ltd.
- China State Construction International Holdings Limited
- China Taiping Insurance Holdings Co., Ltd.
- China Three Gorges Renewables (Group) Co., Ltd.
- China Three Gorges Renewables (Group) Co., Ltd. Class A
- China Tourism Group Duty Free Corporation Limited
- China XD Electric Co., Ltd. Class A
- China Yangtze Power Co., Ltd.
- China Yangtze Power Co., Ltd. Class A
- CITIC Limited
- CITIC Telecom International Holdings Limited
- CMHI Finance (BVI) Co., Ltd.
- CNCBINV 1 (BVI) Ltd.
- CNOOC Finance (2014) ULC
- CNOOC Finance (2003) Ltd.
- CNOOC Finance (2011) Ltd.
- CNOOC Finance (2012) Ltd.
- CNOOC Finance (2013) Ltd.
- Cnooc Finance (2015) Australia Pty Ltd.
- CNOOC Finance (2015) U.S.A. LLC
- CNOOC Limited
- CNOOC Petroleum North America ULC
- CNPC (HK) Overseas Capital Ltd.
- CNPC Capital Co Ltd Class A
- CNPC Global Capital Ltd.
- Coal India Ltd.
- Companhia de Saneamento Basico do Estado de Sao Paulo SABESP
- Companhia Energetica de Minas Gerais SA
- Container Corporation of India Limited
- COSCO SHIPPING Ports Limited
- CRCC Hean Ltd.
- CRRC Corporation Limited
- CRRC Corporation Limited Class H
- CSC Financial Co., Ltd.
- CSC Financial Co., Ltd. Class H
- CSEEC Finance (Cayman) II Ltd.
- DAE Funding LLC
- DAE Sukuk (DIFC) Ltd
- Daqin Railway Co., Ltd.

- Datang International Power Generation Co., Ltd.
- Datang International Power Generation Co., Ltd. Class H
- Development Bank of Kazakhstan JSC
- Dianjian Haiyu Ltd.
- DIFC Sukuk Ltd.
- Dongfang Electric Corporation Limited
- Dongfang Electric Corporation Limited Class H
- Dongfeng Motor (Hong Kong) International Co. Ltd.
- Dongfeng Motor Group Co., Ltd.
- Dongxing Securities Co., Ltd.
- DP World PLC
- DP World Salaam
- Dua Capital Ltd.
- Eastern Company
- EI Sukuk Co. Ltd.
- Emirates Development Bank
- Emirates Islamic Bank PJSC
- Emirates NBD Bank (P.J.S.C)
- Emirates SembCorp Water & Power Co. PJSC
- Emirates Telecommunications Group Company PJSC
- Everdisplay Optronics (Shanghai) Co. Ltd. Class A
- Export Credit Bank of Turkey, Inc.
- Faw Jiefang Group Co., Ltd.
- Federal Hydro-Generating Company Rushydro Pao
- Franshion Brilliant Ltd.
- GAIL (India) Limited
- Gansu Provincial Highway Aviation Tourism Investment Group Co., Ltd.
- GC Treasury Center Co., Ltd.
- GD Power Development Co., Ltd Class A
- GD Power Development Co., Ltd.
- GRG Banking Equipment Co., Ltd.
- GRUPO ENERGIA BOGOTA S.A. E.S.P
- Guangdong Investment Limited
- Guangzhou Automobile Group Co., Ltd.
- Guangzhou Baiyun International Airport Company Limited
- Guangzhou Yuexiu Capital Holdings Group Co., Ltd. Class A
- Guangzhou Yuexiu Financial Holdings Group Co., Ltd.
- Guolian Securities Co., Ltd.
- Guolian Securities Co., Ltd. Class H
- Guosen Securities Co., Ltd.
- Guosen Securities Co., Ltd. Class A
- Guotai Junan Holdings Ltd.
- Guotai Junan International Holdings Limited
- Guoyuan Securities Company Limited
- Haitong International Securities Group Limited
- Hangzhou Oxygen Plant Group Co., Ltd.
- Hanwha Ocean Co., Ltd.
- Haohua Chemical Science & Technology Corp. Ltd. Class A
- HBIS Co., Ltd.
- HBIS Company Limited Class A
- Heilongjiang Agriculture Company Limited
- Hindustan Aeronautics Limited
- Hindustan Petroleum Corporation Limited
- Hua Hong Semiconductor Ltd.
- Hua Xia Bank Co., Limited
- Hua Xia Bank Co., Limited Class A
- Huadian Power International Corp. Ltd.
- Huadian Power International Corp. Ltd. Class H
- Huaibei Mining Holdings Co., Ltd.
- Huaneng Power International, Inc.
- Huaneng Power International, Inc. Class H
- Huarong Finance II Co. Ltd.
- HUAYU Automotive Systems Company Limited
- Hunan Changyuan Lico Co. Ltd.
- ICBCIL Finance Co. Ltd.
- ICD Funding Ltd.
- Indian Oil Corp. Ltd.
- Indian Railway Catering & Tourism Corp. Ltd.
- Indian Railway Finance Corp. Ltd.
- Indraprastha Gas Limited
- Industrial and Commercial Bank of China Limited
- Industrial and Commercial Bank of China Limited Class H
- Industrial Bank of Korea
- Inner Mongolia Baotou Steel Union Co. Ltd.
- Inner Mongolia Baotou Steel Union Co. Ltd. Class A
- Inner Mongolia Dian Tou Energy Corporation Limited
- Inter Rao Yees Pao
- Interconexion Electrica SA ESP
- Inventive Global Investments Ltd.
- IPIC GMTN Ltd.
- Jiangsu Expressway Co. Ltd. Class H
- Jiangsu Expressway Company Limited
- Jiangsu Phoenix Publishing & Media Corp., Ltd. Class A
- JIC Zhixin Ltd.
- Jinduicheng Molybdenum Co., Ltd.
- Jizhong Energy Resources Co., Ltd.
- Kaztransgas JSC
- Khazanah Capital Ltd.
- Khazanah Global Sukuk Bhd.
- King Power Capital Ltd.
- Korea Development Bank
- Korea East-West Power Co., Ltd.
- Korea Electric Power Corporation
- Korea Hydro & Nuclear Power Co., Ltd.
- Korea Midland Power Co., Ltd.
- Korea South East Power Co Ltd
- Korea Southern Power Co., Ltd.
- Korea Western Power Co., Ltd.
- Krung Thai Bank Public Co., Ltd.
- KunLun Energy Co. Ltd.
- KunLun Energy Company Limited
- Kweichow Moutai Co., Ltd.
- Liaoning Port Company Limited
- Liaoning Port Company Limited Class H
- Luzhou Laojiao Company Limited
- Mango Excellent Media Co., Ltd.
- Metallurgical Corporation of China Ltd.
- Metallurgical Corporation of China Ltd. Class H
- Minmetals Bounteous Finance (BVI) Limited
- Minmetals Bounteous Finance (BVI) Ltd.
- MISC Bhd.
- MISC Capital Two (Labuan) Ltd.
- Motovilicha Plants PJSC
- MTR Corporation (C.I.) Ltd.
- MTR Corporation Limited

- Mumtalakat Sukuk Holding Co.
- Nanjing Securities Co., Ltd.
- Nanyang Commercial Bank (China) Ltd.
- NARI Technology Co., Ltd.
- National Company KazMunayGaz JSC
- National Silicon Industry Group Co. Ltd. Class A
- National Silicon Industry Group Co., Ltd.
- NAURA Technology Group Co., Ltd.
- nogaholding Sukuk Ltd.
- NTPC Limited
- Offshore Oil Engineering Co., Ltd.
- OGK-2 PJSC
- Oil & Gas Holding Co. BSC
- Oil & Natural Gas Corp. Ltd.
- Oil India International Pte Ltd.
- Oil India Limited
- ONGC Videsh Vankorneft Pte Ltd.
- Orient Overseas (International) Limited
- Orient Securities Co., Ltd.
- Orient Securities Co., Ltd. Class H
- Orient ZhiSheng Ltd.
- Pangang Group Vanadium Titanium and Resources Co., Ltd.
- People.cn Co., Ltd. Class A
- People's Insurance Co. (Group) of China Ltd.
- People's Insurance Co. (Group) of China Ltd. Class H
- Petrobras International Finance Co.
- PetroChina Company Limited
- PetroChina Company Limited Class H
- Petroleo Brasileiro SA
- Petroliam Nasional Bhd.
- Petronas Capital Ltd
- PETRONAS Chemicals Group Bhd.
- Petronas Dagangan Bhd.
- Petronas Gas Bhd.
- PICC Property & Casualty Co., Ltd.
- PICC Property & Casualty Co., Ltd. Class H
- Postal Savings Bank of China Co., Ltd.
- Postal Savings Bank of China Co., Ltd. Class H
- Power Construction Corporation of China, Ltd.
- Power Construction Corporation of China, Ltd. Class A
- Power Finance Corporation Limited
- Power Grid Corporation of India Limited
- Powerchina Roadbridge Group (British Virgin Islands) Ltd.
- Promsvyazbank PJSC
- PT Aneka Tambang Tbk
- PT Bank Mandiri (Persero) Tbk
- PT Bank Negara Indonesia (Persero) Tbk
- PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk
- PT Bank Rakyat Indonesia (Persero) Tbk Class B
- PT Freeport Indonesia
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- PT Pelabuhan Indonesia II Persero
- PT Pelabuhan Indonesia III Persero
- PT Pertamina (Persero)
- PT Perusahaan Gas Negara Tbk
- PT Perusahaan Gas Negara Tbk Class B
- PT Perusahaan Listrik Negara (Persero)
- PT Semen Indonesia (Persero) Tbk
- PT Telkom Indonesia (Persero) Tbk
- PT Telkom Indonesia (Persero) Tbk Class B
- PTT Global Chemical Plc
- PTT Global Chemical Public Company Limited
- PTT Public Co., Ltd.
- PTT Treasury Center Co., Ltd.
- Public Joint-Stock Company Gazprom
- REC Limited
- Rongshi International Finance Ltd.
- Rosneft Oil Co.
- Rosselkhozbank JSC
- Russian Railways JSC
- Ruwais Power Company PJSC
- SAIC Motor Corporation Limited
- Samruk-Kazyna Sovereign Wealth Fund JSC
- Sberbank of Russia PJSC
- SBI Life Insurance Co. Ltd.
- SCF Capital Ltd
- SDIC Capital Co., Ltd.
- SDIC Capital Co., Ltd. Class A
- SDIC Power Holdings Co., Ltd.
- SDIC Power Holdings Co., Ltd. Class A
- Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.
- Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd.
- Shan Xi Hua Yang Group New Energy Co., Ltd. Class A
- Shandong Gold Mining Co., Ltd.
- Shanghai Construction Group Co., Ltd.
- Shanghai Construction Group Co., Ltd. Class A
- Shanghai Electric Group Co., Ltd.
- Shanghai Electric Group Company Limited Class H
- Shanghai Electric Power Co., Ltd.
- Shanghai Electric Power Co., Ltd. Class A
- Shanghai International Airport Co., Ltd.
- Shanghai Lingang Holdings Corp. Ltd.
- Shanghai Lingang Holdings Corp. Ltd. Class A
- Shanghai Lujiazui Finance & Trade Zone Development Co., Ltd.
- Shanghai Rural Commercial Bank Co Ltd Class A
- Shanghai Rural Commercial Bank Co., Ltd.
- Shanxi Coal International Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.
- Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.
- Shanxi Securities Co., Ltd. Class A
- Shanxi Taigang Stainless Steel Co., Ltd.
- Shanxi Xinghuacun Fen Wine Factory Co., Ltd.
- Shenergy Co., Ltd.
- Shenergy Co., Ltd. Class A
- Shennan Circuits Co., Ltd.
- Shenwan Hongyuan Group Co., Ltd.
- Shenwan Hongyuan Group Co., Ltd. Class H
- Shenwan Hongyuan International Finance Ltd.
- Shenzhen Overseas Chinese Town Co., Ltd.
- Sichuan Chuantou Energy Co., Ltd.
- Sichuan Chuantou Energy Co., Ltd. Class A
- Sichuan New Energy Power Co., Ltd. Class A
- Sichuan New Energy Power Company Limited
- Sichuan Road & Bridge Co., Ltd.
- Sichuan Road & Bridge Co., Ltd. Class A
- Sime Darby Bhd.

- Sime Darby Plantation Bhd.
- Sinochem Offshore Capital Co. Ltd.
- Sinochem Overseas Capital Co. Ltd.
- Sinoma International Engineering Co. Ltd. Class A
- Sinoma Science & Technology Co., Ltd.
- Sinoma Science & Technology Co., Ltd. Class A
- Sinopec Capital (2013) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2014) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development (2016) Ltd.
- Sinopec Group Overseas Development Ltd.
- Sinopec Shanghai Petrochemical Co. Ltd. Class H
- Sinopec Shanghai Petrochemical Co., Ltd.
- Sinopharm Group Co., Ltd.
- Sinopharm Group Co., Ltd. Class H
- Sinotruk Hong Kong Ltd.
- Soar Wise Ltd.
- Southwest Securities Co., Ltd.
- Southwest Securities Co., Ltd. Class A
- State Bank of India
- State Elite Global Ltd.
- State Grid Europe Development (2014) Plc
- State Grid Overseas Investment (2013) Ltd.
- State Grid Overseas Investment (2014) Ltd.
- State Grid Overseas Investment BVI Ltd.
- State Transport Leasing Co OJSC
- Sunny Express Enterprises Corp.
- Sweihan PV Power Co.
- Talent Yield International Ltd.
- Tatneft PJSC
- Tenaga Nasional Bhd
- Tenaga Nasional Bhd.
- Thai Oil Public Co. Ltd.
- Thailoil Treasury Center Co., Ltd.
- Three Gorges Finance I (Cayman Islands) Ltd.
- Tianma Microelectronics Co., Ltd
- Tianma Microelectronics Co., Ltd Class A
- TNB Global Ventures Capital Bhd.
- Transneft PJSC
- Transportadora de Gas Internacional S.A. ESP
- Turkcell İletişim Hizmetleri A.S.
- Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.S.
- Unisplendour Co., Ltd.
- Unity 1 Sukuk Ltd.
- Uzbekneftegaz National Holding Co.
- Vnesheconombank
- VTB Bank PJSC
- Western Securities Co., Ltd.
- Western Securities Co., Ltd. Class A
- Wuliangye Yibin Co., Ltd.
- Zhangzhou Jiulongjiang Group Co. Ltd.
- Zhangzhou Pientzhuang Pharmaceutical Co., Ltd.
- Zhejiang China Commodities City Group Co. Ltd. Class A
- Zhejiang China Commodities City Group Co., Ltd.
- Zhejiang Expressway Co. Ltd. Class H
- Zhejiang Expressway Co., Ltd.
- Zhejiang Juhua Co., Ltd.
- Zhejiang Zheneng Electric Power Co., Ltd.
- Zheshang Securities Co. Ltd. Class A
- Zheshang Securities Co., Ltd.

- Zhongtai Securities Co Ltd Class A
- Zhongtai Securities Co., Ltd.

Goed bestuur

De volgende bedrijven worden per 1 januari 2024 op basis van good governance uitgesloten:

- First Union Corporation
- Grupo Mexico S.A.B. de C.V.
- Mexico Generadora de Energia S de RI
- Minera Mexico SA de CV
- Petrobras Global Finance BV
- Petrobras International Finance Co.
- Petroleo Brasileiro SA
- PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)
- Rio Oil Finance Trust - (Series 2014-1)
- Southern Copper Corporation
- Wachovia Bank, National Association
- Wachovia Corp.
- Wells Fargo & Company
- Wells Fargo Bank, N.A.

9.5. Resultaat MVB doelstellingen

	MVB Doelstellingen	Resultaat
1	Wij beleggen niet in bedrijven die UN Global compact normen structureel schenden.	Behaald
2	Wij beleggen niet in landen die arbeidsnormen onvoldoende waarborgen. Wij beleggen ook niet in bedrijven in de uitgesloten landen waarin de staat een meerderheidsbelang (>50% aandelen) heeft.	Behaald
3	Wij beleggen niet in fabrikanten van clustermunities (wettelijke eis) en andere controversiële wapens	Behaald
4	Wij beleggen niet in tabaksproducenten.	Behaald
5	Wij gaan in gesprek met bedrijven die (mogelijk) in strijd handelen met de UN Global Compact normen. Deze bedrijven dienen zich binnen een gestelde termijn te gaan houden aan deze normen.	Behaald
6	Daar waar wij aandeelhouder zijn zullen wij onze stem doen gelden op ESG-onderwerpen.	Behaald
7	ESG beoordelingen worden in alle beleggingskeuzes meegewogen.	Gedeeltelijk behaald. Zie: Overzicht ESG-instrumenten en toepassing in de beleggingsportefeuille in het MVB beleid

	Klimaatdoelstellingen	Resultaat
1	CO2 voetafdruk: In 2030 is CO2 voetafdruk verlaagd met 50% ten opzichte van 2015 voor de aandelenportefeuille	Over 2022 bedragen de gefinancierde broeikasgasemissies 30.49 tCO2 per miljoen euro belegd vermogen. Dit betreft een daling van (-33%) ten opzichte van het referentiejaar 2020. Hiermee ligt Pensioenfonds Schoonmaak op schema voor het behalen van haar CO2- reductie doelstellingen voor 2030 en 2050.
2	Energietransitie: Met tenminste 15 ondernemingen in 3 verschillende sectoren de dialoog starten welke succesvol zijn afgerond in 2025	Lopende. Zie het hoofdstuk Engagement voor het verloop
3	Fossiele brandstoffen: Pensioenfonds Schoonmaak wil vanaf 2030 niet meer beleggen in steenkolen, teerzanden, schalieolie- en gas en arctic drilling	Vanaf 2022 sluit Pensioenfonds Schoonmaak ondernemingen uit van de beleggingsportefeuilles die: a. meer dan 1% van de omzet halen uit het delven van thermische steenkool. b. meer dan 10% van de omzet halen uit het gebruik van thermische steenkool. c. Meer dan 5% van de omzet halen uit teerzanden, arctic drilling, schaliegas en – olie activiteiten.
4	Positieve klimaatimpact: In 2025 heeft Pensioenfonds Schoonmaak 3% tot 5% gealloceerd aan green bonds	Op dit moment heeft Pensioenfonds Schoonmaak 2% gealloceerd naar green beends

	Duurzaamheidsdoelstellingen Vastgoed beleggingen	Resultaat
1	Wij beleggen alleen in vastgoedfondsen van beheerders die de UN PRI hebben ondertekend.	Behaald
2	Wij beleggen alleen in vastgoedfondsen die deelnemen aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB). Dit is een jaarlijks onderzoek naar de duurzaamheidsprestaties van vastgoedportefeuilles. De doelstelling is dat minimaal 75% van de portefeuille 4 of 5 sterren behalen in de GRESB beoordeling. Dat zijn de 40% fondsen met de hoogste GRESB score.	Behaald
3	Wij beleggen alleen in vastgoedfondsen die invulling geven aan de Sustainable Development Goals (SDG's).	Behaald
4	Pensioenfonds Schoonmaak verwacht van de vastgoedfondsen dat zij inzichtelijk maken welke voortgang wordt geboekt bij het CO2 neutraal zijn in 2050, conform het Parijs klimaatakkoord.	Behaald

9.6. Toepassing fondsen en mandaten

Aandelen

De aandelenbeleggingen “wereld ontwikkelde markten” zijn vormgegeven in een discretionair beleggingsmandaat. Deze portefeuille wordt passief beheerd, maar het eigen uitsluitingsbeleid, stem- en engagementbeleid is volledig toegepast op dit mandaat. Pensioenfonds Schoonmaak past ESG integratie toe via een aangepaste klimaatbenchmark, namelijk de CTB benchmark. Hierin worden, aan de hand van klimaatdata, ondernemingen met grote transitierisico's onderwogen ten gunste van ondernemingen die goed gepositioneerd zijn voor de energietransitie.

De aandelenbeleggingen in opkomende markten zijn vormgegeven in een passief beleggingsfonds “MSCI Emerging Markets”. Het MVB-beleid van de beheerder is in dit beleggingsfonds van toepassing. Het eigen MVB-beleid van Pensioenfonds Schoonmaak is in dit fonds dan ook niet volledig toepasbaar. We kunnen bedrijven niet uitsluiten en we kunnen niet stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Het eigen engagementbeleid wordt wel toegepast.

Voor de aandelen opkomende markten en de High Yield beleggingen is een fondsoplossing gekozen. Hierop is het eigen uitsluitingsbeleid en stembeleid niet toepasbaar, maar het engagementbeleid wel. Dit betekent dat het engagementprogramma ook op ondernemingen in deze fondsen wordt toegepast waar mogelijk. Hierbij is het echter niet mogelijk om tot uitsluiting over te gaan indien een dialoog zich niet naar wens ontwikkeld.

Vastrentende waarden

Pensioenfonds Schoonmaak heeft voor het merendeel van de vastrentende waarden gekozen voor eigen beleggingsmandaten die beheerd worden door Achmea IM. Op deze mandaten is het uitsluitingsbeleid van Pensioenfonds Schoonmaak van toepassing. Dit betekent dat in de bedrijfsleningenportefeuille niet wordt belegd in producenten van controversiële wapens en in structurele schenders van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Daarnaast is ook het eigen engagementbeleid toegepast op ondernemingen die zich binnen het bedrijfsobligatiemandaat bevinden.

De High Yield beleggingen zijn vormgegeven in een beleggingsfonds, waarop het eigen beleid van Pensioenfonds Schoonmaak niet toepasbaar is. Echter, de beheerder van dit fonds Achmea IM heeft een MVB-beleid dat in hoge mate overeenkomt met dat van Pensioenfonds Schoonmaak. Zo worden controversiële wapens, delvers van steenkool en structurele schenders van het Global Compact uitgesloten voor beleggingen en is eveneens een engagementbeleid toegepast.

Voor staatsobligatiebeleggingen (zowel in ontwikkelde als opkomende markten) is het engagement- stem- en uitsluitingsbeleid niet relevant. Pensioenfonds Schoonmaak onderzoekt verdere MVB-mogelijkheden voor deze beleggingscategorie.

Vastgoed

Pensioenfonds Schoonmaak belegt in vastgoed. Op deze fondsen is het eigen MVB-beleid van Pensioenfonds Schoonmaak niet toepasbaar. Wel is het MVB-beleid van de beheerder van toepassing.

9.7. De uitgangspunten van de dialoog

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het MVB-beleid van Pensioenfonds Schoonmaak. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes schenden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Dit noemen wij **Normatief engagement**, zie hoofdstuk 3.4.
2. wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij **Thematisch engagement**.
3. wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Sociale, Milieu, en Goed Bestuurskwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij **ESG Nederland**, zie hoofdstuk 3.5.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van de lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van twee jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen om het beleid of activiteiten te verbeteren.

Het **Normatieve Engagement** heeft als doel structurele schendingen van Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen ook vaker tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met ISS ESG.

Om tot een selectie van ondernemingen te komen, die vallen binnen het Normatief engagement programma, wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de VN Global Compact, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een dialoog gestart om escaalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld lokale bevolking ter sprake komen.

Het **Thematische engagement** heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren.

In het **ESG Nederland** engagement is Pensioenfonds Schoonmaak in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingenseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudersvergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid. Daarbij verlangt de Stewardship Code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen met andere institutionele beleggers, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en met andere belanghebbenden. De uitvoering van de ESG Nederland dialogen wordt gedaan door Team MVB van Achmea IM.

Escalatiestrategie door bredere inzet van aandeelhoudersrechten en uitsluiting

Pensioenfonds Schoonmaak hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagement programma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hoger geplaatste) contact personen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentiebrief aan het bestuur. Mocht dit geen effect hebben dan kan Pensioenfonds Schoonmaak haar aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij de engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd indien ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur

onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten;

- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen;
- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. De inzet van aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in dit MVB-beleid. Wanneer er wordt tegengestemd op een van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd.

Wanneer na verloop van tijd en na meerdere escalatiestappen onvoldoende resultaat ontstaat, wordt overgaan tot uitsluiting een reële optie.

Pensioenfonds Schoonmaak hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal een dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt belegd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes, dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen, bij voorkeur binnen een periode van twee jaar. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS ESG.

9.8. Lijst van ondernemingen: Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
1	ABB Ltd.	17-4-2023	Corruptie
2	Accenture Plc	15-10-2022	Arbeidsnormen
3	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Actividades de Construccion y Servicios SA	15-1-2021	Milieu
4	Activision Blizzard, Inc.	16-10-2023	Arbeidsnormen
5	Adani Ports & Special Economic Zone Ltd.	15-4-2022	Mensenrechten
6	Albemarle Corporation	16-10-2023	Mensenrechten
	Albemarle Corporation	16-10-2023	Milieu
7	Alibaba Group Holding Limited	17-4-2023	Corruptie
8	Alphabet Inc.	16-10-2023	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc.	16-10-2023	Corruptie
9	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	16-10-2023	Mensenrechten
10	AltaGas Ltd.	17-4-2023	Milieu
11	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Corruptie
12	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
13	Amgen Inc.	17-7-2023	Mensenrechten
14	AngloGold Ashanti Ltd.	17-7-2023	Mensenrechten
15	Anheuser-Busch InBev	15-7-2022	Arbeidsnormen
16	Apple Inc.	17-7-2023	Arbeidsnormen
17	Baidu, Inc.	17-4-2023	Corruptie
18	Baker Hughes, a GE Company Class A	16-10-2023	Milieu
19	Barclays PLC	15-10-2022	Mensenrechten
20	Bayer AG	16-10-2023	Milieu
21	Berkshire Hathaway Inc.	15-2-2023	Mensenrechten
22	Bunge Limited	17-4-2023	Milieu
23	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
24	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
25	CBS Corporation	15-7-2019	Arbeidsnormen
26	China Gas Holdings Limited	15-2-2023	Mensenrechten
27	China Molybdenum Co., Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
28	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2022	Arbeidsnormen
29	Companhia Siderurgica Nacional	17-7-2023	Milieu

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
30	Compass Group PLC	17-4-2023	Arbeidsnormen
31	Consolidated Edison, Inc.	17-4-2023	Milieu
32	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen
33	Delta Air Lines, Inc.	16-10-2023	Arbeidsnormen
34	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
35	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
36	Deutsche Telekom AG	15-2-2023	Arbeidsnormen
	Deutsche Telekom AG	15-2-2023	Mensenrechten
37	Electricite de France SA	15-2-2023	Corruptie
	Electricite de France SA	15-2-2023	Milieu
	Electricite de France SA	15-2-2023	Milieu
38	Empresas Copec SA	15-7-2022	Mensenrechten
39	Enel SpA	16-10-2023	Mensenrechten
40	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
41	Eni SpA	16-10-2023	Arbeidsnormen
	Eni SpA	16-10-2023	Milieu
	Eni SpA	16-10-2023	Milieu
42	Experian PLC	17-4-2023	Mensenrechten
43	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Mensenrechten
	Exxon Mobil Corp.	15-10-2022	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	17-10-2022	Milieu
	Exxon Mobil Corp.	17-10-2022	Milieu
44	First Pacific Co. Ltd.	15-7-2018	Arbeidsnormen
45	First Quantum Minerals Ltd.	15-2-2023	Milieu
46	Formosa Petrochemical Corp.	15-10-2022	Milieu
47	Fortescue Metals Group Ltd.	15-2-2023	Arbeidsnormen
48	G4S plc	15-7-2019	Mensenrechten
49	GCL Technology Holdings Limited	17-7-2023	Arbeidsnormen
50	Hochtief AG	15-1-2021	Mensenrechten
	Hochtief AG	15-1-2021	Mensenrechten
51	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen
52	Hoshine Silicon Industry Co., Ltd.	17-7-2023	Arbeidsnormen
53	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
54	Hyundai Engineering & Construction Co. Ltd.	15-4-2022	Corruptie
55	Iberdrola SA	17-7-2023	Mensenrechten
	Iberdrola SA	17-7-2023	Milieu
56	Jindal Steel & Power Ltd.	15-2-2023	Mensenrechten
57	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
58	LG Chem Ltd.	15-10-2022	Mensenrechten

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
59	Lyft, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
60	Marriott International, Inc.	15-2-2023	Mensenrechten
61	McDonald's Corp.	17-7-2023	Arbeidsnormen
62	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
63	Meituan	15-1-2022	Corruptie
64	Mercedes-Benz Group AG	17-7-2023	Milieu
	Mercedes-Benz Group AG	17-7-2023	Milieu
65	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
66	Mitsubishi Corporation	15-10-2018	Mensenrechten
67	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
68	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Mensenrechten
	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Milieu
69	Pan American Silver Corp.	16-10-2023	Mensenrechten
70	Paramount Global	17-10-2022	Arbeidsnormen
71	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
72	PT Indofood Sukses Makmur Tbk	17-4-2023	Arbeidsnormen
73	Rede D'Or Sao Luiz SA	16-10-2023	Arbeidsnormen
74	Repsol SA	15-10-2022	Mensenrechten
	Repsol SA	15-10-2022	Milieu
75	Rio Tinto plc	15-2-2023	Mensenrechten
	Rio Tinto plc	15-2-2023	Milieu
76	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
77	Samsung Electronics Co., Ltd.	17-10-2022	Arbeidsnormen
	Samsung Electronics Co., Ltd.	17-10-2022	Corruptie
78	Schlumberger NV	16-10-2023	Milieu
79	Securitas AB	15-10-2021	Mensenrechten
80	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	16-10-2023	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	16-10-2023	Milieu
81	Sony Group Corporation	15-10-2022	Arbeidsnormen
82	Starbucks Corporation	17-7-2023	Arbeidsnormen
83	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
84	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
85	TC Energy Corporation	15-2-2023	Mensenrechten
86	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
87	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen

Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
88 T-Mobile US, Inc.	15-2-2023	Arbeidsnormen
T-Mobile US, Inc.	15-2-2023	Mensenrechten
89 Tokyo Gas Co., Ltd.	15-2-2023	Milieu
90 Tongling Nonferrous Metals Group Co.	22-3-2019	Mensenrechten
Tongling Nonferrous Metals Group Co.	22-3-2019	Milieu
91 Top Glove Corp. Bhd.	14-2-2022	Arbeidsnormen
92 Total SA	15-7-2020	Arbeidsnormen
93 TotalEnergies SE	15-7-2022	Mensenrechten
TotalEnergies SE	15-7-2022	Milieu
94 Toyota Motor Corp.	15-2-2023	Milieu
95 Tyson Foods, Inc.	17-10-2022	Arbeidsnormen
96 Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
97 UBS AG	15-10-2021	Mensenrechten
98 UBS Group AG	17-7-2023	Mensenrechten
99 Verizon Communications, Inc.	15-10-2022	Arbeidsnormen
100 Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
101 Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
Wal-Mart Stores, Inc.	16-10-2023	Arbeidsnormen
Wal-Mart Stores, Inc.	16-10-2023	Arbeidsnormen
102 Woodside Energy Group Ltd.	17-10-2022	Milieu
103 Xiamen CD Inc.	17-7-2023	Mensenrechten
104 Zijin Mining Group Co., Ltd.	15-2-2023	Mensenrechten
Zijin Mining Group Co., Ltd.	15-2-2023	Mensenrechten
Zijin Mining Group Co., Ltd.	15-2-2023	Milieu
Zijin Mining Group Co., Ltd.	15-2-2023	Milieu

9.9. Lijst van ondernemingen: Thematische Dialogen

Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1 Abbott Laboratories	Zorgproducten en -apparaten	Verenigde Staten	Access to Healthcare
2 Amgen Inc.	Biotechnologie	Verenigde Staten	Access to Healthcare
3 AstraZeneca PLC	Geneesmiddelen	Verenigd Koninkrijk	Access to Healthcare
4 Danaher Corporation	Instrumenten en Diensten voor Levenswetenschappen	Verenigde Staten	Access to Healthcare
5 Eli Lilly and Company	Geneesmiddelen	Verenigde Staten	Access to Healthcare
6 Jazz Pharmaceuticals Plc	Geneesmiddelen	Verenigde Staten	Access to Healthcare
7 Martin Marietta Materials, Inc.	Bouwmaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
8 Nucor Corporation	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot

Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
9 Nutrien Ltd.	Chemicaliën	Canada	Reductie CO2 uitstoot
10 ONEOK, Inc.	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
11 Sanofi	Geneesmiddelen	Frankrijk	Access to Healthcare
12 Southwest Airlines Co.	Luchtvaartmaatschappijen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
13 Steel Dynamics, Inc.	Metaal & Mijnbouw	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
14 Takeda Pharmaceutical Co. Ltd.	Geneesmiddelen	Japan	Access to Healthcare
15 Thermo Fisher Scientific Inc.	Instrumenten en Diensten voor Levenswetenschappen	Verenigde Staten	Access to Healthcare
16 Umicore	Chemicaliën	België	Reductie CO2 uitstoot
17 Valero Energy Corporation	Olie, gas & brandstoffen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot

9.10. Escalatielijst

Thematische engagement

In het derde kwartaal vindt het laagste aantal aandeelhoudersvergaderingen plaats. Hoofdzakelijk stonden er tussentijdse benoemingen van bestuurders of goedkeuringen van overnames geagendeerd. In het vierde kwartaal vond in Australië en Nieuw-Zeeland de piek van het aandeelhoudersvergaderingen seizoen plaats. In de overige regio's was het een rustig kwartaal qua stemmen. In de eerste helft van 2024 zullen veel aandeelhoudersvergaderingen plaatsvinden. De onderstaande tabel weergeeft de escalatiemaatregelen die in de tweede helft van 2023 zijn genomen binnen het thematisch engagementprogramma.

TABEL 9.10.1

Onderneming	Thema	Genomen escalatiemaatregelen
Southwest Airlines	Reductie CO ₂ uitstoot	Escalatiebrief verstuurd.

Normatieve engagement

In het derde kwartaal vindt het laagste aantal aandeelhoudersvergaderingen plaats. Hoofdzakelijk stonden er tussentijdse benoemingen van bestuurders of goedkeuringen van overnames geagendeerd. In het vierde kwartaal vond in Australië en Nieuw-Zeeland de piek van het aandeelhoudersvergaderingen seizoen plaats. In de overige regio's was het een rustig kwartaal qua stemmen. Tabel 8.1 weergeeft de escalatiemaatregelen die in de tweede helft van 2023 zijn genomen.

TABEL 9.10.2

Onderneming	Reden van escalatie	Genomen maatregel
Uber Technologies, Inc.	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2019, maar nog steeds geen maatregelen genomen.	Aandeelhoudersresolutie 'Driver Health & Safety' ingediend voor AVA 2024

Te escalaren dialogen

In de eerste helft van 2024 zullen veel aandeelhoudersvergaderingen plaatsvinden, wat mogelijkheden biedt voor escalatie. Alle normatieve dialogen die in aanmerking komen voor escalatie zijn opgenomen in tabel 8.2.

TABEL 9.10.3

Onderneming	Reden van escalatie
Alibaba Group Holding Limited	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2021, maar onderneming is onvoldoende responsief.
Amazon.com, Inc.	Status rood (geverifieerde schending).
Eni SpA	Status rood (geverifieerde schending).
Exxon Mobil Corporation	Status rood (geverifieerde schending).
GCL Technology Holdings Limited	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2021, maar onderneming is niet responsief.
Lyft, Inc.	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2019, maar nog steeds geen maatregelen genomen.
Starbucks Corporation	Status rood (geverifieerde schending).
TotalEnergies SE	Status rood (geverifieerde schending).
Uber Technologies, Inc.	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2019, maar nog steeds geen maatregelen genomen.
Zijin Mining Group Co., Ltd.	Status oranje (vermeende schending). Dialoog loopt sinds 2015, maar nog steeds geen maatregelen aangekondigd.

Colofon

Deze halfjaarrapportage Maatschappelijk Verantwoord Beleggen is een uitgave van Achmea Investment Management.

Disclaimer

Achmea Investment Management B.V. ('Achmea IM') heeft de informatie in dit document met zorg samengesteld. De informatie is alleen bestemd voor gekwalificeerde beleggers en/of professionele beleggers zoals bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies, (iii) geen juridisch, fiscaal of ander advies. Achmea IM raadt u af een (beleggings)beslissing uitsluitend te baseren op de informatie in dit document. Raadpleeg in voorkomende gevallen een juridisch, fiscaal of andere adviseur. Achmea IM is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die Achmea IM van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Achmea IM garandeert niet de betrouwbaarheid van die bronnen en de juistheid en volledigheid van de van die bronnen verkregen informatie. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontleen. Alle informatie is een momentopname, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Het verstrekken van dit document na de oorspronkelijke publicatiedatum is geen garantie dat de hierin opgenomen informatie op die latere datum nog juist en volledig is. Achmea IM heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen. Het noemen van rendementen op beleggingen in dit document dient uitsluitend als uitleg en toelichting. Achmea IM spreekt daarmee geen verwachting uit over het rendement of koersverloop van die beleggingen. De waarde van uw belegging kan fluctueren en in het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. U mag de informatie in dit document alleen voor eigen persoonlijk gebruik kopiëren. U mag de informatie niet overnemen, vermenigvuldigen, distribueren of openbaren zonder schriftelijke toestemming van Achmea IM. Alle informatie (teksten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, handelsnamen, logo's, woord en beeldmerken) blijft eigendom van of in licentie bij Achmea IM en wordt beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of intellectueel eigendomsrecht. Er worden geen rechten of licenties overgedragen bij gebruik van of toegang tot deze informatie. Achmea Investment Management B.V. is statutair gevestigd en houdt kantoor in Zeist (Handelsregister nr. 18059537). Achmea IM is als beheerder van beleggingsinstellingen, zoals bedoeld in artikel 2:65a Wft, geregistreerd bij de Autoriteit Financiële Markten ("AFM") in Amsterdam (AFM registratie 15001209).

Disclaimer bij het uitsluitingsproces

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks of tweejaarlijks opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het beleggingsuniversum van de Achmea IM beleggingsfondsen. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er positieve of negatieve afwijkingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten. Wij aanvaarden daarvoor geen aansprakelijkheid.